

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

1965

Лістапад-
Сьнежань

Год XIII
№ 6

З М Е С Т:

СЫНОД БІСКУПАЎ • КАЛЯДЫ І БАГА-
ЯЎЛЕНЬНЕ • РЭФАРМАТАР • ПІЙ XII
І ЖЫДЫ • БЕЛАРУСКІЯ ЦЭННАСЦІ Ў
ЛЁНДАНЕ • ТРАГІЧНЫ ЮБІЛЕЙ АРМЯН
З ЦАРКОЎНАГА ЖЫЦЬЦЯ • З БЕЛАРУС-
КАГА ЖЫЦЬЦЯ • З БЕЛАРУСКАЙ ПРЭ-
СЫ • З ЛІСТОЎ У РЭДАКЦЫЮ • НЭКРА-
ЛЁГІ • ЗАЛАТЫЯ ДУМКІ І ПРЫКЛАДЫ

ПАДПІСКА «БОЖЫМ ШЛЯХАМ» НА 1965 г.:

У Задзіночаных Штатах Амэрыкі — 3 даляры,
У Вялікабрытаніі — 18 шылінгаў.
У іншых краінах у суме раўнаважнай 18 англ. шыл.

ЧАСАПІС МОЖНА ЗАКАЗЫВАЦЬ:

У Задзіночаных Штатах:

Mr. Antony Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave, Chicago 47,
Illinojs, USA.

Mr. B. Danilovich 303 Hovard Str., New Brunswick,
New Jersey, USA.

Mr. G. Gosciejew, 3416, W. 49-th Str. Cleveland 2,
Ohio, USA.

Mr. Ch. Najdziuk, 833 N. Coronado Str. Los Angeles,
Calif, USA.

Mrs. J. Kachanovska, 8 St. Mark's Pl. New York, N. Y.,
USA.

У Канадзе:

Mr. Pituška, 31 Noble Str., Toronto, Ont. Canada.

У Нямеччыне:

Mgr. Ul. Salaviej, 892 Schongau/Lech, Städt. Altersheim,
W. Germany.

УВАГА: Да ўсіх беларускіх выдавецтваў звязтаемся з просьбай прысылаць у нашу Рэдакцыю сваё
выданыні газетаў, часапісаў, друкаў. Мы будзем
систэматычна зъмяшчаць іхні агляд і даваць ре-
цензіі.

Матар'ялы прызначаныя да друку ў нашым час-
пісе слаць на адрес:

Rev. J. Hermanovič, MARIAN HOUSE,
HOLDEN AVENUE, LONDON, N. 12. Gt. Britain.

ON GOD'S HIGHWAY

Year XIII

November-December

Nr. 6 (93)

1965

MARIAN HOUSE, HOLDEN AVE., LONDON, N. 12
E N G L A N D

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

Год. XIII

ЛІСТАПАД-СЪНЕЖАНЬ

№ 6 (93)

РЭДАКЦЫЯ И АДМИНІСТРАЦЫЯ «БОЖЫМ ШЛЯХАМ»

ВІНШУЕ

ДАРАГОГА ДАСТОЙНАГА

ЎЛАДЫКУ ЧЭСЛАВА

ДАРАГІХ ЧЫТАЧОЎ і ЎСІХ СУРОДЗІЧАЎ-БЕЛАРУСАЎ

ЗЬ ВЯЛІКІМ СЬВЯТАМ ХРЫСТОВАГА РАЖСТВА

І ЖАДАЕ

ШЧАСЛІВАГА НОВАГА 1966 ГОДУ!

КАБ БОГ ДАЎ У ГЭтыМ ГОДЗЕ
СВАБОДУ НАШАЙ БАЦЬКАЎШЧЫНЕ!

Сынод Біскупаў для ўсяе Царквы

У першы дзень IV-ае Сэсіі II-га Ватыканскага Сабору 14. IX. 1965 Папа Павал VI абвесьціў, што ў хуткім часе жадае пакліаць да жыцьця зусім новую царкоўную установу — Сынод Біскупаў.

I сапраўды, пасля некалькіх дзён Айцы Сабору атрымалі Апостальскае Пасланьне (Litterae Apostolicae — Motu Proprio), якое пачынаецца словамі: „Apostolica sollicitudo...“ «Апостальская руплівасць...», а якое бяз сумніву зъяўляецца ўстаноўчай граматай вялізарнага гістарычнага значэння. Папа, ідучы ў сълед за выказаным жаданьнем Айцоў Сабору, пакліае да жыцьця Сынод Біскупаў для ўсяе Царквы.

Гэты Сынод, як чытаем у Пасланьні, зможа ў будучыні асягнуць больш дасканалую форму. Цяпер аднак будзе кіравацца наступнымі нормамі:

I

СЫНОД, праз які выбраныя з розных краінаў съвету Біскупы маюць дапамагаць Найвышэйшаму Пастьру Царквы, зъяўляецца:

а) Цэнтральнай Царкоўной Інстытуцыяй;
б) Будзе выступаць ад імя ўсяго каталіцкага Епіскапату;

с) Паводле сваей структуры ён ня ёсьць заёсёдны і будзе выконваць сваё заданьне прынагодна — ў залежнасці ад патрэбы.

II

Із самай натуры Сыноду вынікае, што ён будзе інфармаваць і даваць рады, або нават і вырашаць пэўныя справы, аднак толькі ў тых выпадках, калі на гэта будзе дадзеная згода Рымскага Першасвятара.

Агульныя мэты Сыноду Біскупаў ёсьць наступныя:

1) Падтрымоўваць бліжэйшую сувязь між Папай і Біскупамі ўсяго съвету, а такжা дапамагаць яму;

2) Клапаціцца аб праўдзівых вестках з першас крыніцы, аб проблемах і умовах, у якіх знаходзіцца ўнутране жыцьцё Царквы і яе адпаведная дзеянасць у сучасным съвеце;

3) Аблягчыць шлях да згоды — прынамся ў сутных дактринальных пытаньнях, а такжা адносна спосабу дзеяньня ў жыцьці Царквы.

Бліжэйшай або спэцыяльнай мэтай Сыноду ёсьць:

1) Узаемная інфармацыя;

2) Нарады ў тых справах, дзеля якіх кожнаразова Сынод будзе склікацца.

III

Сынод Біскупаў непасрэдна падлягае Рымскаму Першасвятару, які апрача таго будзе:

- 1) Склікаць Сынод, паколькі будзе ўважаць за патрэбнае, назначаючы такжа месца зъезду;
- 2) Зацьвярджаць выбор сяброў;
- 3) Устанаўляць на шэсцьць месяцаў да зъезду лісту справаў, якія маюць быць заладжаныя;
- 4) Даглядаць, каб ліста была загадзя перасланая тым, якія павінны прыймаць удзел у вырашэнні справаў;
- 5) Устанаўляць парадак справаў;
- 6) Кіраваць Сынодам праз сябе або праз іншых.

IV

Сынод Біскупаў можа мець трох родаў Зъезды — агульны, нязвычайны і звычайны.

V

У Агульным Зъезьдзе Сыноду Біскупаў прыймаюць удзел:

- I. а) Патрыярхі, Архібіспупы Большыя і Мітрапаліты, якія знаходзяцца звонку Патрыярхатаў каталіцкіх Цэркваў усходняга абраду;
- б) Біскупы, выбраныя Канфэрэнцыямі Біскупаў з розных нацыяў, г. зн. тыя, што ня маюць сваіх уласных Канфэрэнцыяў;
- с) 10 законнікаў з розных Законаў, якія былі выбраныя Рымскім Аб'еднаньнем Генэралаў.

II. Апрача таго ў агульным Зъезьдзе Сыноду Біскупаў прыймаюць удзел Кардыналы, якія стаяць на чале Рымскіх Курыяў.

VI

У Нязвычайнім Зъезьдзе Сыноду Біскупаў прыймаюць удзел:

- I. а) Патрыярхі, Архібіспупы Большыя і Мітрапаліты, якія знаходзяцца звонку Патрыярхатаў Цэркваў усходняга абраду;
- б) Старшыні Біскупаў Нацыянальных Канфэрэнцыяў;
- с) Старшыні Біскupskіх Канфэрэнцыяў розных нацыяў, г. зн. такіх, якія ня маюць сваіх уласных Канфэрэнцыяў;
- д) Тры законнікі, якія належаць да яко-гасці Закону і былі выбраныя Рымскім Аб'еднаньнем Генэралаў.

II. Апрача таго ў Нязвычайнім Зъезьдзе Сыноду Біскупаў прыймаюць удзел Кардыналы, якія стаяць на чале Рымскіх Курыяў.

VII

У Звычайнім Зъезьдзе Сыноду прыймаюць удзел Патрыярхі, Архібіспупы Большыя і Мітрапаліты, якія знаходзяцца звонку Патрыярхатаў каталіцкіх Цэркваў усходняга абраду, а такжа і тыя, што зьяўляюцца сябрамі Біскupskіх Канфэрэнцыяў аднай або шмат-

лікіх нацыяў, або сябрамі Законаў. Законные аднак Інстытуцыі гэтых апошніх сяброў Сыноду павінны знаходзіцца ў тых краінах, дзеяя якіх Сынод Біскупаў быў скліканы.

VIII

Біскупы — ўдзельнікі паасобных Біскупскіх Нацыянальных Канфэрэнцыяў — выбирайацца ў склад Сыноду наступным спосабам:

- а) Адзін ад кожнай Нацыянальнай Канфэрэнцыі, якая лічыцца ня больш 25 сяброў;
- б) Два ад кожнай Канфэрэнцыі, якая лічыцца ня больш 50 сяброў;
- с) Тры ад кожнай, якая лічыцца ня больш 100 сяброў.
- д) Чатыры ад кожнай, якая лічыцца больш 100 сяброў;

Канфэрэнцыі Біскупаў розных нацыяў выбирайаць сяброў у склад Сыноду паводле тэй самай вышэй пададзенай прапорцы.

Пры выбіраныні ў Сынод сяброў трэба браць пад увагу ня толькі іхнюю веду і растроўніцтва, але такжа і тое, паколькі яны азнаёмлены з тэорыяй і практыкай тэй справы, якой здаймаецца Сынод.

Найвышэйшы Святар, калі будзе ўважаць патрэбным, можа пабольшыць лік сяброў Сыноду дадаючы ад сябе Біскупаў, або законнікаў, ці нават дасьведчаных у царкоўным жыцці мужоў улучна да 15/100 усіх сяброў Сыноду.

IX

Калі скліканы Зъезд Біскупаў зачыніцца, ipso facto развязываецца склад асабовы Сыноду, а такжа канчаюцца заданыні і абавязкі кожнага з сяброў, якія ён выконваў у час трывання Сыноду.

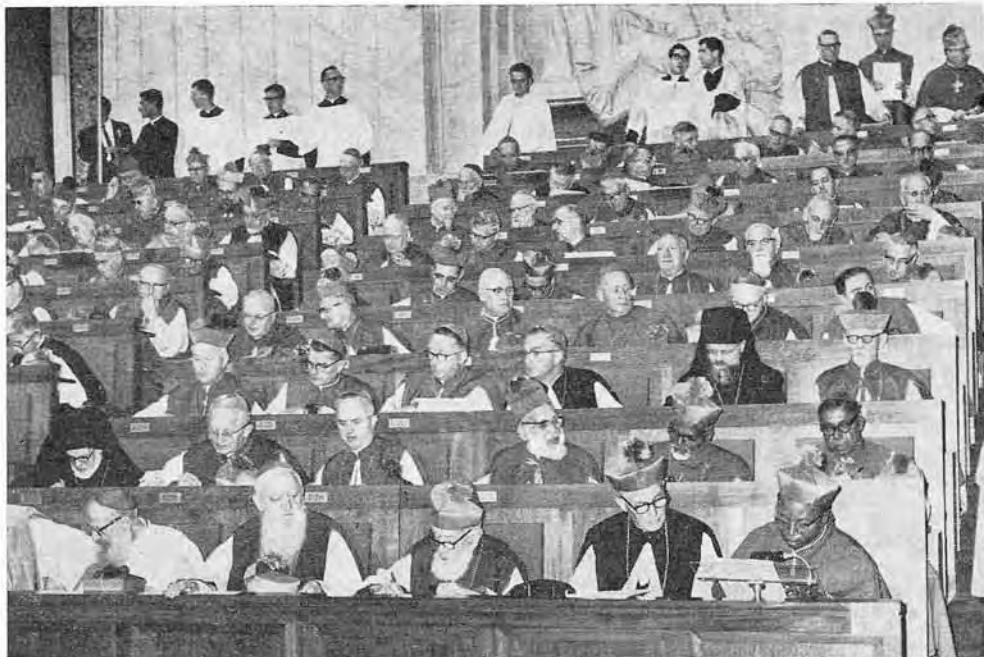
Сынод Біскупаў мае сталага генэральнага Сакратара, які атрымае адпведную колькосьць памацнікоў. Апрача таго кожны Зъезд Сыноду Біскупаў будзе мець свайго ўласнага Сакратара, які будзе спаўняць свой абавязак да канца працы Зъезду.

Як генэральнага так і спэцыяльнага Сакратароў назначае Папа.

*

Гэты дакумент, якога сутнасьць мы падалі, ёсьць вельмі важнай граматаю. Як можна заўважыць, ён не нарушшае першай ролі ў Царкве Хрыстовай наступніка Апостала Пятра, але адначасова ўпрагае ўесь католіцкі епіскапат у агульна-царкоўную працу. Ад гэтага часу вельмі важнай ролі будуць спаўняць г. зв. Канфэрэнцыі Біскупаў, якія хаця ўжо здаўна існавалі сярод некаторых нацыяў, але дагэтуль — апрача чыста мясцовага і арганізацыйнага значэння большага ня мелі. Ця-

Пачатак IV Сесіі
II-га Ватыканскага
Сабору 14. IX. 1965.
Частка Саборных
Біскупаў: між імі
відаць ёсьць Айцы
Усходняга абраду, а
між лацінскімі — ін-
дусы і нэгры.

пер-жа яны будуць адным з фундамантаў да
цэлай структуры Сыноду Біскупаў.

Хаця канчаткова Сынод яшчэ не аформіў-
ся, але з нагоды экумэнічнага Сабору адбы-
ліся ў Рыме першыя зборкі дня 21 кастрыч-
ніка і 11 лістапада гэтага году.

На першай зборцы, якую ушанаваў сваёй
присутнасцю сам Папа, разважалася спра-
ва царкоўнай дысцыпліны адносна пастоў, а
на другой справа індульгенцыяў (адпушчэн-
ня дачаснай кары за грахі).

Урэшце можна паставіць пытаныне: які
удзел у Сынодзе Біскупаў будуць мець прад-

стаўнікі тых народаў, якія маюць вельмі аб-
межаны лік сваіх Біскупаў і на магутць ства-
рыць уласнай Канфэрэнцыі?

Праўдападобна тыя Біскупы, што ня змо-
гуць стварыць уласнай Канфэрэнцыі (белару-
сы, літоўцы, латышы і іншыя), далучац-
ца да існуючых ужо Міжнародных Біскуп-
скіх Канфэрэнцыяў, або створаць сваю Між-
народную Канфэрэнцыю, што для нас было б
пажаданым. Пэўныя крокі ўжо ў этым кірун-
ку распачатыя.

Ч. С.

ФОНД РАЗБУДОВЫ ШКОЛЫ СЬВ. КІРЫЛЫ ТУРАЎСКАГА Ў ЛЁНДАНЕ

ГЭТЫМ ЗЬВЯРТАЕМСЯ ДА ЎСІХ СУРОДЗІЧАЎ З ГАРАЧАЙ ПРОСЬБAI
ДА ПАМАГЧЫ САВРАЦЬ ГРОШЫ НА РАЗБУДОВУ НАШАЙ БЕЛАРУСКАЙ
ШКОЛЫ Ў ЛЁНДАНЕ.

МАЕМО УЖО БОЛЬШ КАНДЫДАТАЎ ЧЫМ МЕСЦА, ДЗЕЛЯ ТАГО НЕ-
АБХОДНА ПРЫСТУПІЦЬ ЧЫМ ХУТЧЭЙ ДА ПАВУДОВЫ НОВАГА ДОМУ.

ПАТРЭВА НАМ САВРАЦЬ 30.000 АНГ. ФУНТАЎ. АДПАВЕДНЫ ПЛЯЦ
ДЛЯ ШКОЛЫ Ў НАС УЖО ЁСЬЦЬ.

БРАТЫ! ВЯЛІКАЯ МЭТА ПЕРАД НАМІ: ДА ПАМАЖЭЦЕ!

Усе ахвяры просім прысылаць на адрес Кіраўніка школы:

Rev. J. Hermanovič, Marian House, Holden Avenue , London. N. 12, England.

† ЧЭСЛАЎ СПЛОВІЧ

Бп. тыхт. Марыямітанская
Апостальская Візытатар Беларусаў

а. Лей Гарошка, Рэктар

а. Язэп Германовіч

а. Аляксандар Надсон

Каляды і Багаяўленыне

Паслья «Свята Святаў» — Вялікадня, — найболыш урачыстым зъяўляеца час Калядаў і Багаяўленыня.

У Бізантыйскіх літургічных Кнігах Каляды абазначаюцца, як «трохдзённая Пасха». 40-дзённы перадкалядні пост вельмі падобны да Вялікага посту, а 5 дзён перадсвяцція напамінаюць нам Вялікі Тыдзень.

Ёсьць важная прычына гэтага падабенства: Каляды і Вялікдень зъяўляюцца ўспамінамі двух вялікіх здарэній у гісторыі нашага збаўленыня. У часе Каляд съвяткуем прыход на съвет Господа Ісуса Хрыста, які ў сваім зъмертвых'устаныні, як новы Майсей, правядзе нас ад съмерці да жыцця. Гэтая перамога была здабытая дарагой ценой. Апостал Павал кажа, што Хрыстос, «будучы вобразам Божым... упакорыў сябе, будучы паслушным да съмерці і то съмерці крыжовай». (Філ. 2, 6-9). Такім чынам перамога над съмерцій была купленая Хрыстом ганебнай съмерцій. Да бравольнае паніжэніе Хрыста пачалося ўжо пры ягоным нараджэніі. Будучы Богам, Хрыстос панізіў сябе, прымаючы форму стварэнія. Больш таго, для Ўладара сусвету не знайшлося месца сярод людзей, якіх прышоў збавіць, і нарадзіўся Ён ў хлеве.

Гэта можа ў пэўнай меры выясняцца, чаму ў часе, які папераджае Каляды, адчуваецца атмасфера Вялікага Тыдня, а затое сама съвята ёсьць быццам перадсмакам вялікоднай радасці.

На ўсходзе Каляды маюць вельмі мала цяплыні «сямейнага съвята» так характэрнага для Захаду. Мала гаворыцца аб людзкой старане ўцелаўленыня. Замест таго бізантыйская літургія дае для вернікаў вобраз Адзінароднага Сына Божага і Адвечнага Бога, які, дзеля любові для людзей, стаўся чалавекам. Песьня напярэдадні съвята зъяўляеца добрым прыкладам вышэй сказанага:

«Сяньня родзіцца ад Дзевы той, хто ў сваёй руцэ сусьевет трymае; Недаступны ў сваёй сутнасці, Ён сяньня, як съмерты, пакрываеца пяленамі; Бог, які устанавіў нябёсы сваім словам, ляжыць у ясьлях; Той, хто даваў мянну людзям у пустыні, прымеае страву ад Маці; Жаніх Царквы мудрацоў прызывае і іхныя дары прымеае Сын Дзевы.» (Песьня на 9-тым часе).

Святкаваныне Каляд 25-га сънежня на ўсходзе пачалося ў IV-тым стаг. Гэты абычай прышоў з Рыму. Раней Народжаныне Хрыста съвятковалася 6-га студзеня разам з Богаяўленнем.

Прыгатаўленыне да Каляд пачынаеца 40-дзённым постам 15-га лістапада, паслья

съвята Апостала Піліпа, і таму на Беларусі называецца «Піліпаўкай».

У дзіве нядзелі перад съвятам Каляд, Царква ўспамінае продкаў Хрыста (г. зн. продкаў Найсвяцейшай Дзевы) ад Адама, а таксама ўсіх прарокаў, якія прадсказалі прыход Хрыста і праведнікаў, якія дагадзілі Богу ў часах Старога Запавету. На вячэрні у гэтыя нядзелі съпяваетца: «Успамінаючы праайшоў, усхватлім, верныя, Хрыста Збавіцеля, які ўславіў іх сярод усіх людзей».

На съв. Літургіі ў нядзелю перад Калядамі чытаеца Евангельле паводле съв. Мацвея, разьдзел I, вершы I-25, дзе даеца радавод Ісуса Хрыста. Такім чынам Царква жадае паказаць, што Хрыстос, які зъяўляеца сапраўдным Богам, быў таксама сапраўдным чалавекам.

24-га сънежня ёсьць перадсъвяточны дзень, або «чаканыне». Раніцай звычайна няма съв. Літургіі (хіба, што Каляды выпадуць у нядзелю, або ў панядзелак) і срэгі пост абавязвае да вечара. Часы ў гэты дзень чытаюцца г. зв. «вялікія», або «царскія». Вечарам вячэрня з Літургіяй съв. Васіля Вялікага. Ёсьць звычай служыць вячэрню з Літургіяй съв. Васіля таксама напярэдадні Багаяўленыня, у Вялікі Чацвер і Вялікую Сыботу. У часе вячэрні чытаеца 8 прароцтваў, у якіх прадсказаны прыход на съвет Ісуса Хрыста. Евангельле ў Літургіі паводле Лукі, разьдз. 2, вершы I-20.

«Што мы ахвяруем Табе, Хрысьце, за тое, што Ты дзеля нас стаўся чалавекам?», — съпяваетца ў часе Вячэрні, — «Кожнае стварэніе прыносіць Табе доказ сваёй удзячнасці: ангелы — съпеў, неба — звязду; мудрацы — свае дары; паствуhi — хвалу; зямля — пяшчэрну; пустыня — ясьлі. Мы-ж Табе прыносім Дзеву Маці, О Божа прадвечны, слава Табе».

У Калядні дзень на Літургіі чытаеца Евангельле паводля Мацвея, разьдз. 2, вершы I-12, аб пакланеніні мудрацоў. (На Захадзе пакланеніне съвяткуеца 6-га студзеня. Адсюль назоў «Трох Каралёў»).

У часе Каляд съпяваетца прыгожы кандак, напісаны адным з найвялікшых бізантыйскіх паэтаў, Раманам Сладкапеўцам (першая палова 6-га стаг.): «Сяньня Дзева родзіцца Таго, хто перавышае ўсякае тварэніне, і зямля пяшчэрну ахвяруе Недаступнаму. Ангелы з паствуhami Яго хвальць і мудрацы за зоркай съледуюць. Бо для нас Дзіця радзілася — Прадвечны Бог».

Наступны дзень, 26-га сінежня, называецца «Саборам Божай Маці». Гэта найстарэйшае сьвята ў Чэсьці Найсвяцейшай Дзевы, якая тут услаўляецца як Маці Господа Ісуса Хрыста.

Багаяўленыне 6-га студзеня зьяўляецца адным з найстарэйшых хрысьціянскіх сьвятаў. У Бізантыйскім абрадзе ўспамінаецца хрост у Ярдане Ісуса Хрыста. Гэта і ёсьць «Багаяўленыне», бо пры гэтай нагодзе была аб'яўлена сьвету боскасцьць Ісуса Хрыста. Акрамя гэтага ў гэты дзень першы раз у гісторыі чалавечтва была аб'яўлена тайна Святой Тройцы. Гэта вельмі добра выражана ў песні (трапары): «Пры Твайм Хросьце ў Ярдане, Госпадзі, нам явілася Троічная хвала: бо вось голас Айца засвядчыў аб Табе, называючы Цябе ўлюблёным Сынам; I Дух у відзе голуба даў пацверджаныне гэтым словам. Слава Табе, Хросьце Божа, які аб'явіўся і прасвяціў съвет».

Літургічна сьвята Багаяўленыня ёсьць падобным да Каляд і таму яго ня трэба тут апісваць падробна. На Вячэрні 12 прароцтваў, і евангельле (на Літургіі сьв. Васіля, якая съледуе за вячэрнім) паводле Лукі, разъдз. 3, вершы I-18. Евангельле на Літургіі ў самы дзень сьвята ёсьць ад Мацвея разъдз. 3, вершы 13-17.

Выдатным пунктам Багаяўленыня ёсьць асьвячэнне вады, якое павінна быць напярэдадні сьвята вечарам, пасля Літургіі сьв. Васіля. Звычайна аднак яно пераносіцца на самы дзень сьвята.

Значэнне асьвячэння вады ёсьць тое, што Христос, сам бязгрэшны, увайшоўшы ў ваду Ярдану і прыняўшы хрост даў гэтай вадзе сілу абмываць ня толькі вонкавы бруд, але таксама ачышчаць людзей ад грахоў і ажыўляць іх у тайне сьв. Хросту.

«О Госпадзі, — съпяваецца у часе службы, — Ты прышоў, пачуўшы голас таго, хто крычаў у пустыні: „Рыхтуйце шляхі Госпаду“. Ня ведаочы граху, Ты прыняў вобраз слугі і папрасіў хросту. Воды пабачылі Цябе і спужаліся, і Прадвеснік затурбаваўся і ўсклініў: „Як можа свяцільнік даць съвято Святылу? Як слуга можа ўзлажыць руکі на Гаспадара? Асьвяці мяне і воды, Госпадзі, Ты, які бярэш грахі ўсяго съвету».

У малітве благаславенства вады (твор сьв. Сафронія, патрыярха Ерусалімскага ў 10-тым стаг.) чытаем: «Сяньня струмені Ярданскія мяніяоща цераз прысутнасць Госпада ў аздаўраўляючыя воды. Сяньня людзкія прастулкі змывающа съвятымі водамі Ярдану... Сяньня прысутнасць Госпада рабіць салодкаю горкую воду Майсеевата народу...» I далей: «Таму, Міласыцівы Уладару, будзь прысутным цераз зыход Святоага Духа і асьвяці гэтую воду і дай ёй ласку адкупленыня, благаславенства Ярданскага. Зрабі яе крыніцу нятленыню, дарам съвятасці, одкупам за грахі, аховай ад хваробаў, абаронай ад чэрцяў, недаступнай нікакай варожай сіле і поўнай ангельскай мочы; зрабі, каб яна была для тых, што яе прымяоць, на ачышчэнне цела і душы, на аздаўленыне цярпеніні, на асьвячэнне дамоў і на кожную патрэбу...».

Як 26-га сінежня ёсьць свята ў гонар Божай Маці, таксама і 7-га студзеня съвятыні сабор сьв. Яна Хрысьціцеля, Прадвесніка Христовага, «Прыяцеля Жаніха», які, ахрысьціўшы Госпада ў Ярдане і паказаўшы Яго съвету, зачыніў часы Старога Запавету. Бо «Закон і прарокі да Яна: ад таго часу прапаведуцца Евангельле Валадарства Божага» (Лука 16, 16).

ЦІ ВЫ ЧЫТАЕЦЕ ЧАСАПІС МАЛАДОГА ПАКАЛЕНЬНЯ

«БЕЛАРУСКАЯ МОЛАДЬ»?

Зрабіце падпіску яшчэ сяньня, пішучы на adres:

„Byelorussian Youth“

P. O. Box 96

Brooklyn, N. Y. 11222, U.S.A.

Падпіска на год — тры амэрыканскія даляры

РЭФАРМАТАР

(ДЫЯЛЁГ)

(Працяг)

Рэдакцыя зъмяшчае заканчэнне кніжкі «РЭФАРМАТАР», праpusкаючы некалькі параграфаў, і просіць Паважаных Чытачоў выразіць свае заўвагі аб надрукаваных думках.

*

ФАБРЫКА СЪМЕРЦІ І ФАБРЫКА ДЗЯЦЕЙ

АНДРЭЙ: — Ад часу як съведамыя людзі жывуць на зямлі, гэтыя дзьве «фабрыкі» працуяць без перапынку. Зъ бегам часу іх праца ўзрастала больш-менш раўнамерна; аднак людзі радзіліся шыбчай як паміралі. Тады фабрыка съмерці паклікала сабе на дапамогу розныя хваробы, заразы і вайну.

ЗАХАР: — Стой! Што ты пачаў гаманіць — нешта вельмі дзвіоснае?

АНДРЭЙ: — Прашу Вас цярпліва слухаць! Хачу Вам уканцы нашых дыспутаў прачытаць лекцыю аб дзівюх «фабрыках», каб да-кладна выясняніць усю справу.

ЗАХАР: — Добра, чытай лекцыю! Калі цікавая, дык драмаць ня буду.

АНДРЭЙ: — Войны здаўна так церабілі людзей, што — здавалася — можа загінуць чалавечы род! Аднак пасля кожнай войны Фабрыка Дзяцей адразу надрабляла страты зь вялікай лішкай.

Гэты стан трываў тысячы-тысячы гадоў. Але цяпер увайшлі зусім новыя фактары: наука зрабіла такі поступ, што пачала перамагаць найбольшыя заразныя хваробы — халеру, чуму, воспу, тыфус і іншыя.

Даўней Фабрыка Съмерці мела вялікае жніво сярод маладога пакаленія. Цяпер, дзяякуючы мэдышыне і фармакалёгіі, заразы ў съвеце праста занікаюць, а жыццёю людзей працягваецца да глыбокас старасці. Значыць, съмерць магла астасцца безработнай.

Аднак у канцы вайны ў 1945 г. наука дала яшчэ большую помач Фабрыцы Съмерці: вучоныя кончылі тады пробы з атамнай бомбай і ўвялі яе ў практику супраць Японіі (Гірошыма, Нагасакі). Значыць, калі цяпер узынікне новая сусветная вайна, дык атамная зброя — бомбы і ракеты — атамныя, вадорныя, кабальтавыя — наскроў вынішчаць варожыя староны, а рэшту съвету зачадзяць атамнай атрутай... Гэта будзе му-чынне аж да съмерці, якога мы не трапім апісаць!

ЗАХАР: — Дык няўжо-ж суджана загінуць нашаму народу?

АНДРЭЙ: — Няведама, але магчыма. Бог можа дапусьціць, каб людзі, самі сябе асьляпіўшы, ўваліліся ў прорву. Можа дзе астасніцца — на поўначы, ці ў Акеаніі — якія адзіночныя сем'і? А гэтыя за некалькі тысяч гадоў, адзічэўшы нанава і размнажыўшыся, зноў будуць адкрываць Амэрыку...

ЗАХАР: — Ці на ўсё гэта няма ўжо ніякіх рады?

АНДРЭЙ: — Якая рада? Да ўсяго прылу-чаецца новы — неспадзянавы — фактар, го-лад! І такі голад, якому нельга даць рады, бо Фабрыка Дзяцей засыпае съвет нязъмернай прадукцыяй. І чым больш множыцца ча-лавечы род, тым трудней змагацца з голадам.

А вось апошняя статыстыка гаворыць ко-ратка: «Паўсювету недаядае, а адна цвертка галодная зусім!» Толькі адна цвертка есць дасыта; дык ці-ж мы можам назваць сябе шчаслівымі і бяспечнымі?

Значыць, мы з усёю нашаю наукаі — па-вінны ўрэшце зразумець, што супраць голаду і супраць атамнай энэргіі ніякая мэдышына — дахтары і аптэкі — не памогуць! Даходзім да самага берагу прорвы — аж галава кружыцца...

Не надарэмна кажа прымаўка: «Каго Бог захоча пакараць, таму адыймае розум». А гэтыя прымаўка стасуецца да цэльых народаў. І вось бачым, што наш съвет пачаў траціць розум.

ЗАХАР: — Што кажаш? Гавары ясьней, бо ўжо ў мяне ад страху валасы падняліся на лысай галаве!

АНДРЭЙ: — Дык слухайце, ці-ж ня праўда?

У такім крытычным часе, калі трэба нагла шукаць ратунку ад голаду, калі трэба ні-шчыць награмаджаныя бомбы-съмерці, калі наука павінна прылажыць усю сілу розуму для добра і жыцця людзей, калі дзяржавы і ўлады павінны ставіць на пераговоры самых мудрэйшых міністраў, — дык што-ж мы ба-чым?...

— МЫ БАЧЫМ,

што ўрады вядуць перамовы няшчыра — адкладаючы і адны другіх зводзяць,

што людзі ўсяго съвету ня цікавяцца ні вайні, ні мірам, а шукаюць разрыўкі і сэнса-цыі, і

што найглыбейшая навука — матэматыка, фізыка, хімія — словам, зэніт людзкога разуму — ў апошніх часох зыходзіць з разуму — навука АШАЛЕЛА!

ЗАХАР: — Як-то, кажаш, ашалела ? !

АНДРЭЙ: — Ну, бо падумайце! Што-б Вы сказалі, каб пажарная каманда, замест га-сіць пажар, сама начала наўкол падпальваць горад?

каб дахтары ў шпіталі, замест ратаваць хворых, гуртам пабеглі рэзаць іх па горле?

каб капітан — у ясны дзень і бяз ніякай прычыны — загадаў адчыніць люкі і тапіць параплаў з усім народам — пасярод акіяну? ...

ЗАХАР: — Не, такога вар'яцтва ня быве!

АНДРЭЙ: — Цяпер мы дажылі да самага найгоршага вар'яцтва, бо ВЫСОКАЯ НАВУКА найгоршыя бомбы яшчэ ў з м а ц и я е і ўсьцяж мно жыць...

ЗАХАР: — Ах, Божа мой! да чаго яны давядуць?

АНДРЭЙ: — Мала таго, што на зямлі, і пад зямлёю, пад вадою, ў стратасфэры ставяцца сковы для ракетных і атамных бомбаў, але творацца праекты, каб на месяцы і ў між-плянэтным просторы інсталываць станцыі для такіх самых супэр-бомбаў ...

ЗАХАР: — Ну, як так, то нашая мізэрная плянэта ніяк ня выкруціцца ад катастрофы!

АНДРЭЙ: — Адным словам, грэшныя людзі — ў нейкім дзіўным засыяленыні — ім-кнуцца самі прысьпяшыць тое, чым пагражаў Гасподзь: «І будуць знакі на сонцы, месяцы і зорах, а на зямлі туга ў народаў ад разруші, і зараве і забушуе мора. І будуць пруцянець людзі ад страху і чаканыня таго, што прыйдзе на сусьвет, бо нябесныя сілы захістаюцца». (Лука 21, 25-26).

«І ўраз-жа пасылья тугі геных дзён сонца зьмеркне і месяц ня дасыць свайго съятла, і зоры спадуць з неба, і сілы нябесныя ўзвару-шацца». (Матв. 24, 29).

ЗАХАР: — І чаго тыя вучоныя так съпя-шаюцца, каб скарэй нас і сябе, і сваіх дзяцей і ўсё чалавецтва загубіць з аднаго маху? Сапраўды, гэта ўжо ня бомбы, але сам чорт-Антыхрыст, які туманіць мудрых вучоных.

І што іх пабуджае да такога ліха?

Няўжо грошы? — Але што з тых грошоў, калі і самі з тым усім згінуць?

Няўжо слава? — Але што з такой славы, калі пойдуць з гэтым грахом на Страшны Божы Суд, самі той Суд прысьпешышы?

Няўжо і дэя высокай навуки? — Але што з той навуки, калі загіне разам з цэлым съве-там? ..

АНДРЭЙ: — І вось на арэну няшчаснага съвету выступае ВАТЫКАНСКІ САБОР: раз-важае і гаворыць ад Імя БОГА і ад імя ўсяго чалавецтва. «Хто вас слухае, Мяне слу-хае», сказаў Гасподзь. А біскупы-насьледнікі Апосталаў. — І Сабор бароніць нашае жыцьцё, а жыцьцё ёсьць — найдаражэйшы да-часні скарб.

І ўявіце сабе, Дарагія Браты-Сёстры, што ЗЯМЛЯ, — раскошная і цывітучая, кіпучая жыцьцём чалавечым, звярыным і расьлінным, — пакрыеца труламі! Гэта будзе валадарства ФАБРЫКІ СЪМЕРЦІ... Такі ганебны канец съвету будзе заплатай фальшы-вой навукі і палітыкі! Не дай, Добры Божа, нам гэтага дачакаць і дасьведчыць. —

Дык увесь свет кіруе свае думкі і вочы да ПАЎЛА VI-га і да САБОРУ, каб разважна і з малітваю да ЎСЁМАГУТНАГА БОГА вялі дыскусію, ведаючы, што кожны сам і ўсе разам адкажуць у сумленыні перад Богамі і людзьмі.

І зара патрэбна КАНФЭРЭНЦЫЯ прадстаў-нікоў ЦЭРКВАЎ і РЭЛІГІЯЎ, НАВУКІ і ЎРАДАЎ, каб разважыць ратунак для ўсяго съвету і даць рашучыя пастановы і так увайсці ў НОВУЮ ЭПОХУ.

Тут адразу выплываюць усе справы, якіх нельга ні забывацца, ні абысьці, ні адла-жыць, бо яны шыбка нарастоюць і прыблі-жаюць кастрофу:

- 1) Як перамагчы голад ?
- 2) як зынішчыць бомбы ?
- 3) як паўстрымаць збраеные і вайну ?
- 4) як стварыць супольнасць усіх народаў ?
- 5) як рэгуляваць Фабрыку Дзяцай ?
- 6) як скіраваць на вуку на карысьць — замест на згубу людзей?

*

ЗАХАР: — Вельмі дзякую за лекцыю і за ўсю пройдзеную дарогу ў нашай дыскусіі!

АНДРЭЙ: — А я апэлюю да людзей ДОБ-РАЕ ВОЛІ, каб улучыліся ў акцыю ратунку, кладучы перад Богам ах вяру з сябе, (глядзі арт. «ЖЫЦЬЦЁ або СЪМЕРЦЬ» і «Бо-ЖЫ ГОЛАС» у № 5!). Мы, веруючыя людзі, разумеем, што людзкая акцыя, бяз помачы Божай, ня будзе эфектунаі, бо толькі «Бог наш — прытулак і сіла»! (Пс. 45, 1). «Дзеля таго ня будзем баяцца, калі ўзрушыцца зямля», кажа далей Псалмісты. І ўсё няхай будзе на

НАЙБОЛЬШУЮ БОЖУЮ ХВАЛУ!

«ПЕРАМОГА БУДЗЕ НАШАЯ»

I. ПРЭЗЫДЭНТ ЗАХАДУ І ПРАДСТАЎНІК ВЫСОКАЕ НАВУКІ

ПРЭЗ.: — Колькі ў нас бомбаў «Супэр» для Савецкага Саюзу?

ВЫС. НАВУКА: — На Расейскую Рэспубліку — на 15 вялікіх гарадоў ... №. (Вось тут у канвэрце лік — сакрэтна — пад пячацямі!).

На саюзныя рэспублікі ... №.

На сатэлітаў і на іх прыяцеляў ... №.

ПРЭЗ.: — Якой сілы гэтыя бомбы?

ВЫС. НАВУКА: — У нас усё разъмерана тасоўна да тэрыторыі і народу.

ПРЭЗ.: — Якіе прадбачыцца вынік?

ВЫС. НАВУКА: — Съмерць усякаму жыхцю на 25 год! Самая шчасльвая будзе Аўстралія, ў якой жыхцё можа ператрываць да 10-ці гадоў.

Адным словам, катастрофа ў розных фазах абыйме больш мільярдаў людзей, аднак перамога будзе наша!

ПРЭЗ.: — Але мы самі як?

ВЫС. НАВУКА: — Мы павінны ратавацца! Сховішча на поўначы Аляскі ўжо гатавае:

Харч і ежа, электрыка, радыё і скафандры — ўсё абасьпечана на 25 гадоў.

Увесь наш урад і Партыя маюць вызнанчыя сабе месцы. Нават будзе магчымы там спорт і забавы. Лекарская і клінічная апека — таксама.

ПРЭЗ.: — Дзякую, о кей!

II. МАСКОЎСКАЯ ТРОЙКА — НАРАДА

БРЭЖ.: — Даю слова Прадстаўніку Высокага Навукі, калі ласка!

ВЫС. НАВУКА: — Усё гатова: СУПЭР-БОМБЫ ... ў нас на 25% менш чым на Захадзе, затое на 33% мацнейшыя.

БРЭЖ.: — Дзякую! Цяпер гаворыць Прадстаўнік ШТАБУ ПАДСЛУХУ:

ПАДСЛУХ: — (Чытае размову Прэз. Захаду з Высокага Навукай).

КАС.: — Як могучы, трэба нам аперадзіць іхнюю атаку!

МИК.: — Я раджу:

1) Трэба загадзі падабраць адпаведны час атакі,

2) Перш трэ' зрабіць ворагу вялікую ўступку на Канфэрэнцыі,

3) Уладзіць урачыстасе падпісанье ўмовы — пад якоесь Заходняе Свята,

4) Не шкадаваць грошаў на выпішку для варожых дыпламатаў і ўрадоўцаў,

5) Знайсьці прэтэкст, каб нашыя дэлегаты адтуль перш вылецелі,

6) Ракетамі, бомбамі з усіх бакоў разьбіць варожыя сталіцы, атомныя арсеналы і сковішча на Аляскі.

БРЭЖ.: — Плян практычны, але трудны. Прапаную назначыць Рабочы Камітэт: увойдуць усе прыступныя і ... сакрэт пад карай съмерці!

КАС.: — Прапаную адразу прыступіць да працы, каб вораг не апярадзіў! І пытаныне: якія прадбачыцца вынікі нашае акцыі?

В. НАВУКА: — Жыхцё ў ворага загіне. Атручэнне абыйме ўсю плянэту, але пे рагома будзе наша!

БРЭЖ.: — А як ператрываем мы?

ВЫС. НАВУКА: — Пільна будуеща сковішча на Ледавітым акіяне ў ... Усё прыгатавана на 33 гады.

БРЭЖ.: — Вельмі важна!

КАС.: — Вельмі пахвальна, але ...

БРЭЖ.: — (Даў знак: «Ціха!» Шапталі доўга, але ў пратакол ня пісалі).

Я. Савіцкі

ПІЙ XII І ЖЫІДЫ

«Чаму Пій XII маўчаў?»

Такі закід ня ціхне, але пашыраеца і мацнее. Кажуць: «Папа павінен быў публічна выступіць — асуздзіць Гітлера і заклеймаваць перад усім съветам — у абароне жыдоў!»

На гэта адкажам:

Скончыліся тыя часы, калі папы выступалі як судзьдзі цароў і імпэратаў: цяпер лепши будзе, калі папа ня будзе мяшацца ў асаўстыя справы вялікіх гэтага съвету. Бо і Сам Хрыстос казаў аб Сабе: «Не паслаў Бог

Сына Свайго ў съвет, каб судзіць съвет» (Ян 3, 17). Папа мае абавязак заклікаць да справядлівасці, да праўды, да міласэрдзя; павінен такжэ кляйміць грахі, злачынствы і крыўды, але не павінен асуджаць асобаў. Сам Хрыстос перад Гэрладам маўчаў, з Пілатам гаварыў, але не асудзіў ні аднаго, ні другога і не пакараў іх, хоць меў на гэта досыць сілы. Нават да ворага-фарызэя пайшоў, як быў запрошаны, на вячэрну; тады фарызэі плянавалі Хрысту съмерць.

Дык ці Пій XII-ты павінен быў асудзіць Гітлера? Некаторыя думаюць, што так! бо Гітлер з сваімі фашыстамі прычыніў страшныя муکі і съмерць 6-ці мільёнаў жыхароў. Гэта-ж ганебны грэх люда бойства!

Але перш мусеў асудзіць Сталіна, калі ў 1930 г. прычыніў съмерць ад голаду 8-мі мільёнаў украінцаў, якія ня ўспелі ў калгасы...

А яшчэ раней, у 1915 г., калі Энвэр-паша прычыніўся да разыні і загубы 3-х мільёнаў армян у Турцыі, дык папа Бэнэдыкт XV-ы таксама не пратэставаў.

На гэтае кажуць, што Гітлер быў каталік, значыць, быў падуладны папы Пія XII-га.

Мы на гэтае мусім адказаць: такі Гітлер быў каталік, як Сталін праваслаўны і як Энвэр-паша магамэтанін, бо ўсе яны аднолькава былі атэістымі і бязбожнікамі. І характэрна тое, што супраць Пія XII выступаюць ня жыды, але іншыя з нападкамі за зверства Гітлера і так прыкрываюць Сталіна. Якая тут прычына?..

*

Трэба ўспомніць, што папа Пій XII ўсё-ж выступаў у абароне жыдоў, аднак выступаў у ролі самараніна, а ня ў ролі судзьдзі. І вось факты:

1) У 1945 г. Сусьеветны Жыдоўскі Кангрэс высказаў папе падзяку за яго акцыю міласэрдзя. І неаднойчы прадстаўнікі жыдоўскага народу зьяўляліся пасыля вайны ў Ватыкан, каб падзякаваць Пію XII за абарону.

2) Папа загадваў выдаваць загражаным жыдом ватыканскія пашпарты, каб аблігчыць ім уцечку.

3) Жыды хаваліся ад перасьледу ў самы Ватыкан.

4) Было загадана кляштарам і сьвятаром, каб хавалі і ратавалі жыдоў. Нярэдка здаралася, што жыды бывалі адзетыя ў манаскую адзежу і прыняты ў законны строй, нават у набажэнства, каб скаваць іх паходжанье, і нават у манастырох кляўзурowych, дзе ўступ чужким людзям, асабліва няхрышчаным, супрова забаронены. Бо любоў бліжняга важнейшая ад рэгулы законнай.

5) Папскія Нунцыятуры мелі загад Пія XII — бараніць і ратаваць жыдоў, асабліва ў Чэхаславацкі, Румуніі, Баўгарыі, Грэцыі. І у Грэцыі, дзе Нунций быў Язэп Ронкалі (пазын. папа Ян XXIII), ўдалося выратаваць і пракарміць тысячы жыдоў.

Гэтак каталіцкае духавенства і вернікі ратавалі і хавалі жыдоў зь вялікай рызыкай сваёй свабоды і жыцця.

*

З другога боку, калі-б папа выступіў публічна супраць Гітлера, дык ці гэта магло-б аблігчыць няшчасную долю жыдоў? Няведама, але мусіць вынік быў-бы яшчэ горшы. Гэтак думаюць самі жыды.

А што тады сказаў-б цяперашнія абаронцы жыдоў? Пэўна сказаў-б: «чаго папа мяшаўся ды прычыніўся да большага людабойства?...»

Кажуць, што папа баяўся, каб шалёны Гітлер не накідаў бомбаў на Ватыкан. Пэўна была і такая небасьпека, але мы думаем, што папа пайшоў-бы і на такую рызыку, каб была надзея ратаваць загрожаных людзей. Пакінем лепш усю гэту справу Самому Богу і гісторыі. Тут вялікі сорам за наш ХХ век. Будзе разумней запытацца самых сябе: «А што добрае робім мы для сваіх няшчасных бліжніх?»

Г. Шіхура

Беларускія цэннасці у Лёндане

Беларуская бібліятэка ў Марыян Гаўз у Лёндане зьяўляецца ўжо добра ведамай установай. Яна мае больш чым 6 000 кнігаў (з гэтага каля 1500 у беларускай мове) і ёсьць без сумніву аднэй з найбагацейшых калекцыяў матарыялаў з галіны беларусаведы ў заходнім съвеце. Мае бібліятэка нямала рэдкіх кніг, як напрыклад, Гісторыя Літвы (у лацінскай мове) Каяловіча, выданая ў Антверпене у 1669 г.; «Пеёнскі веснічэ знад Немна і Дзвіні» Я. Чачота (Вільня 1846); Беларускі Зборнік Раманава (Кіеў 1886-87); «Збор жэчы беларускіх» Адама Гурыновіча (Кракаў 1893) і шмат іншых. Варта тут успомніць таксама аб гадавіках беларускіх часопісаў выда-

ваных перад вайною ў Вільні (Крыніца, Калоссе, Шлях Моладзі).

Хаця яшчэ рана гаварыць аб беларускім музэі, але ўжо цяпер у Марыян Гаўз і ў Школе съв. Кірыла знаходзіцца шмат цікавых гістарычных і культурных беларускіх забыткаў, сярод іх ёсьць такія рэдкасці, як сярэбраны поўгрош Вялікага Княства Літоўска з 1521 г. з пагоняй і надпісам: „Moneta Sigismundi Magni Ducis Litvandie“. Найбольш каўштотным экспанатам зьяўляецца однак цудоўны слуцкі пояс работы Мажарскага з канца 18-га стаг. Сярод прыкладаў народнага мастацтва на ўвагу заслугоўвае вялікоднае яечка з Меншчыны з пачатку гэтага стагодзьдзя,

Горадня. Гравюра з кнігі Брауна *Civitates Orbis Terrarum*, выданай у Кэльне у 1576 г. (З калекцыі Школы съв. Кірыла Тураўскага у Лёндане)

аблітае воскам і упрыгожанае далікатнымі кветкавымі ўзорамі з маленкіх пацеркаў. Ёсьць тут таксама дзяржкі і настольнікі з аколіцаў Воршы, Вільні, Саколкі і Аўгустава і ганчарскія вырабы з заходніх частак Беларусі.

Вельмі цікавай ёсьць калекцыя беларускіх паштовых марак, выданых БНР у 1918 г. з надпісам «Беларусь». Гэтыя маркі ёсьць больш рэдкія чым другія беларускія маркі з надпісам «Асобы Атрад БНР».

Госыці ў Школе съв. Кірыла маюць нагоду падзіўляць прыгожую калекцыю мапаў Вялікага Княства Літоўскага з 16-18 стагоддзь-дзяй, а таксама старыя гравюры беларускіх гарадоў. Сярод гэтых апошніх звязтарае на сябе ўвагу гравюра Горадні, выкананая ў 1568 г. і выданая Браунам у ягонай кнізе „*Civitates Orbis Terrarum*“ ў Кэльне ў 1576 г.

Ёсьць тут таксама і творы сучасных беларускіх мастакоў: абразы Віктара Жаўняроўчы, Пётры Мірановіча, выдатныя гравюры і разба ў дрэве Аголя Валё (Валовіча). Апошнім здабыткам звязлецца выдатная мазаіка Пагоні работы сп. Mixася Наўмовіча. Гэты

твор ёсьць дарам мастака для Школы съв. Кірыла.

Беларуская царква съв. Пятра і Паўла ў Марыян Гаўз ёсьць вельмі багатая іконамі. Сярод іх ёсьць прыгожая ікона Смаленскай Адэгітрыі з 17-га стаг. З царкоўных каштоўнасцяў, якія ёсьць у ўжытку да сяньняшняга дня, трэба ўспомніць нагрудны крыж Архіманdryта Фабіяна Абрамовіча (1884-1940) і багатую старую чашу — дар амэрыканскага біскупа Фултан Шына Ўладыку Чаславу Сіповічу. Узрушаючай рэліквіяй звязлецца просьценкі карпарал і дзеравянае пудэлочка, якое служыла а. Язэпу Гэрманавічу дзеля пераходу ў съв. Дароў у часе, калі ён быў вязнем у савецкіх лагерах (1948-1955).

Ці беларуская бібліятэка і музэй будуць разрастатца ў будучыні, у вялікай меры заўлежыць ад шчодрасці і зразуменія асабаў, якія маюць шмат цікавых рэчаў і якія гатовыя ахвяраваць іх дзеля таго, каб шырокія колы чужынцаў і асабліва беларускай моладзі, што радзілася на чужынне, мелі нагоду пазнаёміцца з скарбамі беларускай культуры. Усе дары будуць прыймацца з удзячнасцю.

Трагічны юбілей (50) Армянскага народу

Ад 24, IV, 1915 году туркі зынішчылі праць 5 гадоў 3 мільёны армян: у гэтым ліку 60% жанчын і дзяцей.

Калі мы прыязна прыймаем братняе спачуваньне ў нашых нешчасціях, дык маемо чалавечы і хрысьціянскі абавязак выразіць і сказаць сваё добрае слова армянам, якія ў гэтым годзе абходзяць свой трагічны юбілей-пам'ятку загубы большай часткі народу. Але трэба нам аб гэтым ведаць.

9/10 тэрыторыі армян было захоплена Турцыяй, а 1/10 належыла да Пэрсіі: гэтую частку ў 1828 г. прылучыла да сябе Расея. Апрача таго армяне былі рассыпаныя па ўсёй Турциі.

За султана Абдул-Гаміда (1976) туркі 8 разоў рэзали армян: у аднэй толькі такой напасыці загнула 300 тысяч людзей. Пасылья ўпадку Абдул-Гаміда ў 1909 было яшчэ армян у Турцыі 4 мільёны і на эміграцыі адзін мільён (гэта былі найбольш уцекачы з Турциі).

Абдул-Гаміда скінулі «малада-туркі» і паставілі султанам Магамэта V, які ім цалкам быў паслушны, але доля армян не паправілася.

У 1913 аўні ўладу трохумвірат: Энвэр-паша, Таляят-бэй і Джэмаль-паша. Гэтыя вонкава дагаварыліся з армянамі і супакоілі іх, што будзе ўсё добра, але таёмана шыкавалі ім поўную загубу. Калі зімою (1914-1915) туркі ўступілі ў вайну, памагаючы, немцам, супраць Расеі, армяне верна біліся ў абароне Турциі. І калі Галоўна-камандуючы, Энвэр-паша, трапіў у расейскае акружэнне з вялікай часткай арміі, армяне ў геройскай афэнзыве разарвалі варожы ланцуг і звольнілі туркаў. Пасылья Энвэр-паша падзякаваў «нашаму вернаму армянскому народу».

Аднак партыя «малада-турак» шыкавала людабойства. І вось пасылья войстрай зімы 1915 году наступіла гарачая вясна. Дзень 24-га красавіка быў пачаткам зынішчэння армянскага народу. Маладыя мужчыны былі на вайне, старэйшыя былі мабілізаваны на стратэгічныя работы: у армянскіх сялібах аставаліся самыя старыя мужчыны, а такжэ жанчыны і дзеці. Усім гэтым сем'ям было загадана:

1) З ручным багажом выйсці на агульную зборку — па вёсках і пасёлках.

2) Ісьці пехатою на «новую сялібу» (у Сырыйскую пустыню).

3) Ніякіх вазоў, ні быдла з сабою не браць.

4) Армянскія хаты і землі і ўсю маемасць забяруць назначаныя турэцкія асаднікі.

У адзін дзень і гадзіну ўва ўсей турэцкай імперыі былі выгнаныя армяне з дамоў, акружаныя паліцыяй і войскам і — без яды і без вады — гнаныя ў далёкую пустыню. Ведама, гінулі масамі ў дарозе старыя і малыя, бо туркі выганялі абсолютна ўсіх, каго не пасыпелі зарэзцаць у хатах — таксама хворых із больніцаў, інвалідаў з апякунчых дамоў і сіротаў з прытулкаў. Паліцыя дабівала слабых у дарозе, а банды злачынцаў бязкарна абдзіралі пакінутых жывых і памёршых.

Шмат у якіх вёсках турэцкая вайсковыя часткі і цывільныя азьвярэлыя туркі вырезывалі няшчадна армян нажамі.

Савецкая Энцыклопедыя гаворыць аб гэтым коратка (II выд. 1950, А-бач. 65): «У працягу 1915-16 г. туркі выразалі да 1 мільёна армян, гэтулькі-ж было загнана ў пустыні Арабіі, дзе яны масамі гінулі...»

Некаторыя армянскія мястэчкі і пасёлкі бараніліся, дык на іх ішло войска з ручной зброяй і артылерыяй.

*

Трэба аддаць справядлівасць тым веруючым магамэтанам-туркам, якія асуджалі зверства бязбожнага ўраду малада-туркаў і фанатычных суродзічаў: шмат дзе стараліся прыхаваць армян, асабліва дзяцей, падносіць няшчасным ваду і хлеб, нават хараніць забіваних. Але сіла паліцыі і войска давяршыла людабойства. Хоць у абароне выступаў прости веруючы народ, старая шляхта і духавенства (дэрвіши), аднак партыйны і нацыянальны шавінізм перамог і дакончыў зынішчэнне армян.

Рэшткі змучаных у дарозе людзей, што дайшлі да назначаных лягераў у пустыні, ведама, мусілі там змарнець ад голаду, смагі і заразных хваробаў.

*

Некаторых мацнейшых хлапцоў і старых мужчын вырывалі з гнаных грамадаў і пасылалі ў рабочыя «дружыны» на будову дарогаў. Аднак пасылья кончанай работы іх усіх выбівалі. Такі самы лёс спаткаў пасылья вайны армянаў-жаўнероў, нават адзначаных герояў — іх усіх расстралілі. А турэцкі міністар сказаў у парляманце (Таляят-бэй): «Армянскае справы ўжо німа, бо і армян ужо німа!» Але падчас бальшавіцкай рэвалюцыі ў Расеі (1917) туркі перарвалі расейскі фронт і пайшлі на Каўказ у рас. Арменію і Азарбайджан, рэжучы армян, дзе толькі іх знаходзілі (у гор. Баку 75 тысяч!).

У 1918 г. ў гор. Мудрос, на востраве Лемнос, Турцыя падпісала капітуляцыю: тады распалася ўся турэцкая векавая імперыя. Арабы пачалі арганізаваць свае незалежныя дзяржавы. Тады ў гор. Сэрвэс 10, VIII, 1920 году падпісалі з Турцыяй мір Вялікія Дзяржавы — Англія, Францыя, Японія, Італія і меншыя — Армэнія, Бельгія, Чэхаславацыя, Грэцыя, Югаславія, Польшча, Партугалія і Румунія.

Армэніі прызналі ўсе ейныя землі ад Турцыі; але народу было там так мала, што ня было каму ні гаспадарыць, ні бараніць краю. Уся незалежнасьць краю асталася толькі на паперы: Злучаныя Штаты яе не падтрымалі, Англія і Францыя былі змучаныя вайною і не захацелі гэтым займацца. Туркі ізноў пайшлі на Армэнію з паўдня, а Бальшавікі з поўначы. Урэшце Камель-паша (Ататюрк), які стаў нацыянальным дыктатарам, дамовіўся з бальшавікамі аб падзеле Армэніі. Толькі частка ўвайшла ў Савецкі Саюз як «незалежная» армянская рэспублі-

ка. Слаўная гара Аракат і ўся Армэнія перайшла пад уладу Турцыі.

*

Армяне былі так прывязаны да хрысьціянскай веры і Царквы, што толькі вельмі рэдка пераходзілі ў магамэтанства, каб ратаўваць жыцьцё. Здараліся таксама выпадкі, што турэцкія злачынцы падчас крыжовой дарогі ў пустыню вырывалі з грамадаў дзяўчат і маладых жанчын: пасьля ганебнага гвалту і зынявагі іх забівалі, або — прымусіўшы да зъмены веры — аддавалі ў гарэмы.

Зьеверсты Гітлера і фашистаў былі адпомінчаны вайною і пасьля вайны: пасьля 20-ці гадоў суды на іх яшчэ ня скончаны. На месцы найбольшых лягераў, дзе гарэлі печы людабойства, ўзносяцца памятнікі і съвятыні (Дахаў, Аасьвенцім...), але зьеверсты Сталіна і камуністаў, Энвер-пашы і малада-туркаў яшчэ «клічуць помсты да неба».

3 Царкоўнага жыцьця

ВАТЫКАН. Атэнагорас, Патрыярх Канстантынопалія, прыслалі пале Паўлу VI наступную тэлеграму якая была прачытана на Саборы 15 верасеня:

«Пры аказіі адчыненьне IV сесіі Ватыканскага II Сабору мы пасылаем Вашай Наймілейшай і Паважанай Святыні нашыя братнія павіншаваныні і нашыя пажаданыні, каб вашая шчасльвая і паважная праца завяршылася на карысць усіх Царквы Господа Нашага Ісуса Хрыста».

У адказ Павал VI адрасаваў Патрыярху тэлеграму такую:

«Пасланыне, якое Вашая Святыні нам адрасавала і якое было прачытана на пачатку IV-ае сесіі Сабору, нас вельмі ўзрушила. Мы жадаем разам з Вамі, каб саборную працу Бог багаславіў і каб завяршылася на добрую карысць Хрыстовае Царквы».

*

«ДЫЯЛЕГ» з АТЭІСТАМИ. Павал VI ўфармаваў Сэкрэтарыят для Ніверуючых. Гэта ёсьць дзіўная проба — аж ня верыцца, што будзе магчыма з атэістамі да чагосяці дагаварыцца! Але гэта ня ёсьць змаганьне з атэізмам — толькі думка, каб залагодзіць узаемную варожасць і недавер.

Атэізм праяўляецца ў трох формах:

1) Абыякавасць да рэлігіі,

- 2) Навуковы атэізм і
3) Палітычны атэізм.

Акцыя Сэкрэтарыяту будзе вельмі труднай. Кардынал Кёніг — аўстрыйскі — тлумачыць (ён назначаны прэзэсам Сэкрэтарыяту), што Царква ня йдзе супраць атэістаў, але хоча ісці да атэістаў. Яны, як людзі, ёсьць нашыя браты. Тым часам акцыя стала такой труднай, бо набралася маса перашкодаў, найбольш палітычных. Царква шукае зь імі спакойнага, рабочага спаткання і дыялёгу, бо ёсьць і між імі людзі поўныя добраў волі.

Якраз цяпер здараліся некаторыя новыя міжнародныя факты: часовая ўгода Ватыкану з мадзярскім урадам, размовы аб угодзе з Югаславіяй і Румуніяй, а такжа зварот улева ў Італіі.

Ведама, што перад съмерцяй лідар італьянскіх камуністаў Толіятті раіў сваім таварышам уваждзіць у дыялёг з каталікамі, а папа Павал VI прыняў на аўдыенцыі правадыра сацыялістаў Нэнні.

Пэўна, што першая заслуга такога павароту належыць да Доброго папы Яна XXIII: ён ясна казаў, што дабро, зроблене нашым нялюбым праціўнікам, ня траціць сваёй вартасці і што з тымі людзьмі трэба супрацоўнічаць.

Тут важнае яшчэ і тое, што Павал VI не сарваў тae тактыкі свайго папярэдніка, але яшчэ паглыбіў і пашырыў.

АФРЫКА. Вельмі буйна ўзрастасе каталіцкая Царква ў Афрыцы, асабліва законнае (манаскае) жыцьцё. Перад вайной былі там толькі два кляштары (манастыры) суворай рэгулы — контэмпляцыйныя, а цяпер іх 38 (23 мужчынскія і 15 жаночых). У навароце на хрысьціянства Афрыка ідзе па дарозе Ірландыі, калі там быў апосталам сьв. Патрык і па дарозе Нямеччыны, калі там зьявіўся сьв. Баніфацы.

*

МАДАГАСКАР. Каталікоў там 1 мільён 200 тысяч, 16 біскупаў, з якіх пяць нэграфу.

ДАГАМЭЙ. Даўнейшая француская калёнія. Даставала поўную незалежнасць, але да поўнага шчасця далёка: паўночная палавіна вельмі запушчана. Хоць ґрунт прыдатны для земляробства, але бракуе культуры і людзі рэдка могуць сабе пазволіць есці двойчы ў дзень. Штогод су́ща даводзіць да голаду калі 600 тысяч народу і людзі ня ўмеюць бараніца ад няшчасці. Мя́сцовы арцыбіскуп Гаттэн, сам нэгр, стараеца арганізуваць паступовыя фармы, каб падняць узровень мясцовай гаспадаркі.

*

МАРОКО. Тут існуе поўная свабода веры: духавенства, а такжা манахі могуць свабодна працаць на карысць мараканскага народу, асабліва ў шпіталях, толькі... існуе самая войстрай забарона ўсякае місійнае дзеяньні ў між мусульманамі. Нельга ані вучыць, ані хрысьціць магамэтанаў пад самайвойстрай карай!

*

ТУНІС. Вялікі мұфті Тунісу, шэйк Фадгэль бэн Ашун, жадае навязаць дыялёг між Каталіцкай Царквою і сусьеветнымі органамі Ісламу. Ён кажа, што было-б патрэба супольным стараннем дайсьці да лепшага ўзаемнага пазнаньня і зразуменія.

*

АЗІЯ — ЯПОНІЯ: 50 год каталіцкага універсытэту ў Токіо. Залажылі яго нямецкія езуіты: спачатку было 80 студэнтаў. Але I-ая вайна і землятрасеніне ў Токіо ў 1923 сталі на перашкодзе. Лекцыі праз 9 гадоў адбываліся ў дзераўляных бараках. Пасля II-ая вайна ізноў давяла да стагнацыі. Аднак пасля вайны пачаўся павольны росквіт вучэльні: універсітэт стаў адным з самых лепшых на съвеце. Цяпер лік студэнтаў даходзіць да 6-ці тысяч! Каталікоў на ім толькі 10%. Кожны год зьяўляецца больш 10-ці тысяч кандыдатаў, але немагчыма прыняць больш як 1400.

На памятку працы на місіі а. П. Аррупэ, што выбраны ў Рыме генэралам закону езуітаў, а прабыў у Японіі 27 гадоў і перажыў пэрыяд атамнай бомбы у Гірашыме, японскія каталікі пастанавілі выбудаваць у тым горадзе касыцёл імяні сьв. Ігната, заснавальніка аа. езуітаў.

ИНДЫЯ. Голад узрастасе — штогод прыбывае 3% народу, значыць, калі 12 мільёнаў! Рэформы гаспадаркі, якія праводзіць урад, усё ня могуць пасыпець, каб пракарміць насельніцтва. І прытым розныя клапоты, да таго ѹ вайна з Пакістанам, значыць, трэба выдаваць гроши на ўзбраеніе.

14 галоўных языкоў. Палавіна народу поўначы гаворыць на гінді, але на паўдні ня хочуць яго прыняць. Падымаеца вялікі бунт студэнтаў супраць гінді: дамагаюцца ангельскія мовы (у Мадрас). Выйшла пастанова ўраду:

- 1) Гінді — урадавы,
- 2) Ангельскі — дапаможны і
- 3) Мя́сцовыя мовы — дапушчальныя.

Місіянэры маюць таксама вялікі клопат з таکім багацьцем языкоў: няведама, якую мову ўводзіць у Літургію, бо паraphxii бываюць падзелены і адны другіх не разумеюць. Бывае, што ўводзяць ангельскую, або астаюцца пры старой лаціне.

*

ПАЎДЗ. АМЭРЫКА: КАЛЮМБІЯ. Біскуп Жырардат даў дазвол законным сёстрам (манахініям) пераносіць і даваць камунію (прычасце) вернікам. Такі дазвол даетца таксама ў паўночнай Бразыліі, дзе ў лясах і джунглях вельмі трудная камунікацыя, асабліва ў раёне ракі Амазонкі.

*

БАЛІВІЯ. Як ведама, Міжнародны Эўхарыстычны Кангрэс у 1964 адбываўся ў Індыі ў Бамбэі. Чародны будзе ў Балівіі ў гор. БОГОТА, у 1968 г. Арцыбіскуп Боготы кардынал Люіс Конха назначыў арганізацыйны Камітэт.

Пачатак Эўхарыстычных Кангрэсаў датуецца 1881 г. і спачатку адбываліся толькі ў Францыі, а пасля звычай перайшоў на ўсе краі съвету. Акрамя мясцовых кангрэсаў адбываюцца міжнародныя.

*

БРАЗЫЛІЯ. Біскупы сабраны ў гор. Сао Паўлі пастанавілі, што дазволена вернікам споўніць абраці съв. Літургіі ў суботу па паўдні, замест нядзелі. Гэтакі дазвол праўдападобна будзе дапушчаны на ўсім съвеце, каб народ не аставаўся бяз съв. Імшы і наагул без малітвы.

У дыяцэзіі Кратэус новы біскуп Фрагаар на ракае на брак духавенства: на 250 тысяч народу мае 12 съвтароў. А прастор ягонай дыяцэзіі роўны Бэльгіі на раўніне усходніяе Бразыліі. Тая частка краю ведамая пад назовай «Трыкутнік голаду», бо дзеля браку дажджоў — масы народу мусіць эміграваць з свайго «Трыкутніка». Прытым брак школаў і ўсякае культуры, дык Каталіцкая Царква, пры такім браку духавенства, мусіць яшчэ займацца ратункам людзей ад голаду і ўсякага недастатку.

З НЬЮ ЁРКУ пішуць: — Адгалосак Рыму — гэта Ватыканскі павілён на сусветнай Выстаўцы. Наведаў яго і Святы Айцец, будучы зь візітай у Амэрыцы. Прыезд Паўла VI-га быў адной з найбольшых тут падзеяў, што вельмі падняло прэстыж каталіцтва. —

Нядайна памёр наш адзін беларус — А. Попко — б. арганісты. — Вечная Памяць!

*

ЮГАСЛАВІЯ — ХАРВАЦЫЯ. Архібіскуп гор. Заграб назначаны кардыналам. Калі вярнуўся з Рыму ў Заграб адбылася вялікая ўрачыстасць, якая супала з увядзеннем харвацкага мовы ў сув. Літургію — паводле новай Канстытуцыі Ватыканскага Сабору.

На традыцыйнай пілігрымцы, да каталіцкай сівятыні Найсвяцейшай Дзевы Марыі ў Тэкіе (дыяцэзіі Д'якова) духавенства датасавала да-крэт Ватыканскага Сабору *аблучнасьці з Праваслаўем*. У пілігрымцы былі ў вялікім ліку праваслаўныя, якія прыйшлі з сваім япіскапам і прылучыліся да каталікоў. Усе пілігримы адноўка — праваслаўныя і каталікі — былі дашучаныя да споведзі і прычасція. Праваслаўны япіскап з Карлавіц і каталіцкі япіскап з Д'якова супольна адпраўлялі публічныя малітвы ў пілігрымцы. («Глас Конціля», № 16, 22 жніўня 1965), «Ірэнікон» Том XXXVIII).

*

КОНГО. Тыднёвік «Хрысціянская Афрыка», што выдаецца у гор. Леопольдвіль публікаў наступнае прызнаньне катэхіста¹ з правінцыі Высокая Конго (Станлейвілль) з той правінцыі, якая вельмі цярпела падчас бунту.

Вось расказ катэхіста:

— Нашая вобласць на некалькі месяцаў асталася без сівятараў, бо яны былі арыштаваныя і заведзеныя воддаль ад нас. Дык шмат у яких справах рэлігіі мы ня ведалі, што рабіць.

¹ «Катэхісты» — гэта мясцовыя съвецкія людзі, якія працуяць пры месіях і вучанц кандыдатаў да хросту.

— Як ня было Айцоў, хрысціяне хацелі спавядца ў мяне. Але я ім казаў, што трэба ўзбуджаць акт дасканалага жалю за грахі; але яны прыставалі, каб казаць свае грахі мне, так як спавядаліся ў сівятара. Я-ж ім гаварыў, што не маю права даваць ім разграшэнне. Тады яны мне казалі, што ім патрэбны вонкавы знак, каб ведаць, што Бог ім дараваў грахі. Тады я ім кажу: «Перш чым я пачну спавядца вас, трэба, каб я сам паспавядаўся ў вас», і я высказаў голасна ўсе свае грахі перад імі.

— Тады мы адмовілі «Конфітэор», каб узбудзіць у сэрцы жаль, і я выслуходзіў іхню споведзь. Я гаварыў: «Няхай Бог табе даруе твае грахі!» Я не гаварыў: «Я табе адпускаю грахі твае».

*

— Тады мы адправілі Крыжовую Дарогу за пакуту, а пасля я адмовіў малітвы перад Св. Камуніяй (Прычасцем).

Я вымыў свае руکі і я ўбраўся як сівятар убіраеца ў закрыстыі перад Камуніяй. Як я дакрануўся да Святое Гости, я дрыжэў вельмі моцна. У мяне з вачэй каціліся сълёзы, калі даваў Ісуса маёй старой маме і сваёй жонцы. Я ніколі не пачуваў сябе такім хрысціянінам, як у гэты самы мамэнт! Пасля я не пачуваў страху, каб бунтаўшчыкі прыйшли мяне забіць.

— Пасля двух месяцаў няпрысутнасьці сівятараў, калі бунтаўшчыкі пагражалі забраць маю старшую дачку замуж, я пастанавіў выдаць яе за ейнага заручанага. Мы — некалькі хрысціян — прыйшли да касцёлу. Тады я загадаў сваёй дачцы і ейнаму заручанаму падысьці да аўтара: я ставіў пытаньні, як гэта рабіў заўсёды сівятар; пасля я ўскладаў свой парсыёнак на палец заручанага і мая жонка ўскладаў свой парсыёнак на палец нашае дачкі. І я сказаў: «Бог і ўсе мы ёсьць съведкамі вашага хрысціянскага шлюбу. Кахайцесь добра, каб Бог меў вас пад сваёй апеку і вас багаславіў». Пасля я іх пасвяціў сівятою вадой. Шкада, што мы ўжо ня мелі сівятое Камуні.

— Я запісаў прозывішча і выдаў маладым пасвядку. І я сказаў: «Калі я буду забіты, вы пакажэце гэта сівятару, а ён тады адправіць за вас шлюбную Літургію».

З БЕЛАРУСКАГА ЖЫЦЬЦЯ

Англія

ЦАРКОЎНАЯ ВЫСТАЎКА ў ЛЁНДАНЕ

У Лёндане у часе ад 24-га каstryчніка да 7-га лістапада адбывалася выстаўка на тэму: «Царква — Божы плян для людзей». Выстаўка была зарганізаваная а. бэнэдыктынцамі з Кокфостэрс і выклікала шырокое зацікаўленыне сярод каталіцкіх, і нятолькі каталіцкіх, колаў ангельскага насельніцтва. Там былі наступныя аддзелы: Тайна Царквы, Народ Божы (Старога і Новага Запавету), герархічная структура Царквы, месца вернікаў у Царкве, усеагульнае прызваньне да святасты, законнае жыцьцё, месца Багародзіцы ў Царкве, Царква на зямлі і ў небе. У праграме былі таксама ўрачыстыя багаслужбы, даклады і т. д., між якім было ўрачыстае складаньне законных шлюбоў.

Учацьвер 28-га каstryчніка а. А. Надсон адправіў там па грэцку съв. Літургію ў бізантыйскім абрадзе. Сыпяваў прыгожа хор зарганізаваны айцамі бэнэдыктынцамі.

Італія

ДЫЯКАНСКІЯ СВЯЧАНЫНІ

У нядзелю 31-га каstryчніка ў Рыме ў царкве а. Марыянаў даст. Уладыка Часлаў Сіповіч, Апостальскі Візытатар для Беларусаў каталікоў, рукапалажыў у дыякану а. Рабэрта Тамушанскага. На Літургіі, у часе якога адбылося рукапалажэнне, саслужылі з Уладыкам аа. К. Маскалік і А. Надсон. Былі прысутныя Яго Даст. Уладыка Слоскан, Апостальскі Адміністратар Менскі і Магілёўскі і даст. а. пралат Пётр Татарыновіч. Сыпяваў хор вучняў съв. Кірыла з Лёндану, які ў тым часе гасцілі ў Рыме.

Айцец Тамушанскі зьяўляецца студэнтам багаслоўя ў духоўнай сэмінарыі ў Кенгіштайне ў Нямеччыне. Ён прыехаў туды ў мінулым годзе з Монтрэалю (Канада), дзе скончыў філязофскія студыі. Ён сам і ягоныя бацькі нарадзіліся ў ЗША, куды выэмігравалі ягоныя дзяды доўга перад першай сусветнай вайною. Дзяды вывезлы з сабою ў далёкую Амерыку шчырую прывязанасць і любоў да сваей бацькаўшчыны і вось гэтая любоў пачынае прыносіць цяпер свае плады ў іхнім унуку.

Новому а. дыякану, які, як заўважыў даст. Уладыка Часлаў у сваім казаныні, праз чын рукапалажэння ўжо назаўсёды аддаў сябе на службу Богу, жадаем найлепшых паводзінаў у науцы і ў падрыхтоўцы да пастырскай працы сярод беларусаў, якая яго чакае ў будучыні.

НЕЗАБЫЎНЫЯ ДНІ

Некаторыя людзі зусім няслушна наракаюць на ангельскую восень. Трэба толькі ведаць спосабы, і яна можа стацца адной з найбольыш прыемных пораў году. Найлепшы спосаб — гэта выехаць з Англіі на некаторы час ў паўднёвую Францыю або ў Італію... Гэта якраз зрабілі ў гэтым годзе вучні Школы съв. Кірыла ў Лёндане, якія, карыстаючы з кароткіх канікулаў, правялі адзін тыдзень у Рыме. (У ангельскіх школах ёсьць заўсёды кароткі перапынак у науцы ў палове кожнай чвэрці).

На даху базылікі съв. Пятра

Пасьля больш чым 24-ох гадзіннай дарогі цягніком і морам хлопцы ўпершыню пабачылі ў суботу 30-га каstryчніка Вечны Горад, які спаткаў іх праменнямі гарачага сонца («Як летам у Англіі» — чуліся заўвагі) і сінім небам. Адразу сталася відавочным, што плашчы і свэты, якія ўзялі з сабою хлопцы з Лёндану, тут будуть непатрэбнымі...

На станцыі ў Рыме ўжо чакалі хлапцоў даст. Уладыка Часлаў Сіповіч і а. Р. Тамушанскі. Усе разам пaeхалі ў базыліку Санта Марыя Маджорэ, каб падзякаваць Багародзіцы за шчаслівае

падарожжа. Старая царква з 4-га стаг, захапіла хлапцоў сваей веліччу і прыгожасцю.

На наступны дзень, у нядзелью 31-га каstryчніка, вялікая ўрачыстасць: рукапалажэньне ў дыякана а. Робэрта Тамушанскага. Хлопцы асабліва шчасльвія, што могуць быць прысутнымі на гэтай урачыстасці, бо яны добра ведаюць і любяць а. Робэрта, які праводзіць усе свае канікулы ў Школе сьв. Кірыла.

Сярод руінаў Форум Романум

Пасъля абеду — першае знаёмства з Рымам. Усе паехалі ў цудоўны парк Пінчыё (дзе адзін вучань, загледзеўшыся на тэатр марыянэтак, згубіўся...), пабачылі Гішпанскую плошчу з яе славітымі сходамі, Капітолій, Мамэртынскую вязыніцу, дзе былі вязнямі сьв. апосталы Пятро і Павал, і, наканец, Калясэум. Хлопцы з поездвімі хадзілі між мурамі гэтага старога рымскага тэатру, які быў збудаваны рукамі жыдоўскіх нявольнікаў, прывезеных Тытусам пасъля разбурэння Ерусаліму і які быў месцам столькіх жудасных людзкіх цярпенняў дзеля пацяшэння масаў. Просты крыж, які там цяпер знайходзіцца, напамінае наведальнікам аб масах хрысьціянскіх мучанікаў, якія, хутчэй чым адрачыся Хрыста, выбрали жудасную смерць на арэне.

На наступны дзень, у панядзелак, паездка ў катакомбы. Айцец А. Надсон і а. Дыякан Р. Тамушанскі адслужылі сьв. Літургію ў адной з падземельных капліцаў, а даст. Уладыка Часлаў сказаў прынагоднае казанье, у якім ён ззвярнуў увагу на гонар, які спаткаў усіх прысутных, што маюць нагоду ўзяць удзел у сьв. Літургіі на месцы, дзе ўся замяля ёсьць прасякнутая крывёю мучанікаў. Пасъля сьв. Літургіі — звязданье катакомбай.

Пасъля абеду хлопцы звяздавалі Форум Романум, Вія Сакра, руіны паганскіх сьвятыняў і базылікаў, будынак сэнату, дзе быў забіты Цезар, ростра, адкуль дэмагагічныя палітыкі працаўлялі да народу, гроб Ромулюса, трохомфальныя аркі імпаратараў — усё гэта зрабіла жывой «мёртвую» старажытную гісторыю, якую хлопцы вывучаюць у школе.

У аўторак — экспурсія на цэлы дзень у Остыво. Па дарозе заехалі ў базыліку сьв. Паўла, каб памаліца на гробе вялікага Апостала. Остывя была некалі портам старажытнага Рыму і мае амаль столькі гадоў, колькі сам Вечны горад. Найнавейшыя раскопкі адкрылі там цэлы рад добра захованых будынкаў з рымскіх часоў, між якімі на ўвагу заслухоўвае тэатр. Гэты апошні ёсьць у такім добрым стане што да сяньняшняга дня там адбываюцца пастаноўкі і канцэрты. Узыніла думка зладзіць у тэатры беларускую пастаноўку. Хлопцы выходзілі плааднаму або групамі на сцэну, гаварылі вершы, съпявалі песні. Была выбраная срэгая камісія, якая ацэнвала найлепшыя выступы і пасъля раздала нагороды. Да групі сваіх гледачоў далучыліся чужынцы... Мусіць яшчэ ніколі ня здарылася ў гісторыі, каб у старым рымскім тэатры, які мае бадай 2000 гадоў, чулася мова і песнія беларускіх дзяцей.

У сераду раніцай у базыліцы Санта Марыя Маджорэ а. пралат П. Татарыновіч адправіў сьв. Літургію за Беларусь. Літургія была ў рымскім абрэдзе ў беларускай мове. Хлопцы прыслухоўвалі і ў часе Літургіі съпявалі беларускія набожныя песні: О Мой Божа, Маці наша добрая, Мы хочам Бога, Магутны Божа.

Пасъля абеду вялікае здарэнне: аўдыенцыя ў сьв. Айца. Беларуская група на чале з Уладыкам Чаславам прыехала загадзе на плошчу сьв. Пятра, каб у час заняць сваё месца ў Базыліцы. Беларускія строі хлопцаў выклікалі захапленне і подзіў з усіх старон. Іх бесперастанна фатаграфавалі, пыталі з якой краіны прыехалі? Трэба было тлумачыць на ўсіх магчымых і немагчымых мовах, аб тым, што такое Беларусь. Былі таксама аматары зрабіць інтэррас: адзін з вучняў школы сьв. Кірыла атрымаў прапанову ад італьянскага хлопца памяняць сваю кашулью на свэтар. У прыдачу італьянец даваў яшчэ яму 10000 ліраў (18 \$).

Той, хто быў на аўдыенцыі ў сьв. Айца, ніколі не забудзеца аб гэтым. Дык ня дзіва, што аўдыенцыя зрабіла на беларускіх хлопцаў вялікае ўражанье. Святы Айцец спэцыяльна паблагаславіў іх і перадаў Уладыку Чаславу памятку-медаль для школы сьв. Кірыла.

Чацвер — звязданье ватыканскіх музэяў. Цяжка было аглядзець за кароткі час усе сабраныя скарбы. Найдаўжэй хлопцы затрымаліся ў Сыкстынскай Капліцы, славій на ўесь свет дзякуючы малюнкам Міхала Анёла.

На плошчы съв. Пятра перад папскай аўдыенцыяй.

Вечарам таго самага дня ўсе паехалі на прынцыце ладжанае а. пралатам Татарыновічам. Па дарозе аднак заехалі ў царкву съв. Сергія і Бака, каб пакланіцца іконе Жыровіцкай Божай Маці, якая там знайходзіцца ўжо больш чым 300 гадоў.

Наканец прышла пятніца, апошні дзень у Рыме. Хлопцы годна закончылі свой кароткі поўдзень у Вечным горадзе съв. Літургіяй ў базыліцы съв. Пятра. Служыў съв. Літургію Уладыка Часлаў у саслужэнні з а. А. Надсонам і а. дыяканам Р. Тамушанскім. Быў прысутны Уладыка Балеслаў Слоскан. Хор хлопцаў прыгожа съпяваў беларускія літургічныя напевы.

Пасля Літургіі — кароткія зьведзіны базылі-

кі, паварот дамоў, абед і выезд на станцыю. За пару хвілін цягнік адыходзіць і Рым паволі нікне з вачэй хлапцоў. Але ці назаўсёды?

Ёсьць у Рыме аздін фантан, які завецца фантан Трэві. Кажуць, што калі хто ўкіне туды манэту, дык ён напоўна вернецца зноў у Вечны Горад. Некаторыя вучні Школы съв. Кірыла пасыпелі пабываць пры гэтым фантане аж трэ разы...

Наканец трэба сказаць пару словаў шчырай падзякі Дастойнаму Уладыку Чаславу Сіповічу, якому Школа съв. Кірыла заўдзячвае гэтыя прыгожыя канікулы ў Вечным Горадзе і які зрабіў усёмагчымае, каб побыт хлопцаў у Рыме быў як найбольш прыемным.

З беларускае прэсы:

БАЦЬКАЎШЧЫНА: № 5 (632), Жнівень-Верасень, 1965.

Паважны арт.: «Гістарычнае знач. роднае мовы». Таксама — «Кс. Гадлеўскі на фоне гіст. падзеяў»; расказана аб працы вялікага патрыёта і яго трагічнай съмерці. — Вобразны арт. — «Інтэр'ю з найнав. эмігрантам»: расказана, як съляпыя вядуць відущых да прывіднага «раю», які ёсьць сапраўдным пеклам для жывых людзей.

*

БЕЛАРУСКІ ГОЛАС: Верасень, № 130, 1965. Торонто, Канада.

Цікава вестка аб Горадні: — Новы плян перабудовы гораду прадугледжвае зьнясеньне амаль

цалкам старога гораду, паза Старым і Новым замкамі, ды Фарным і Бернардынскім касцёламі. Кляштар Брыгідак ня улучаны у гістарычныя архітэктурныя помнікі і можа быць зьнесены...

(Увага Рэдакцыі: Замешчаем фото із старой гравюры Горадні на бач. 10).

*

БЕЛАРУС: № 103, Каstryчнік.

Нумар заняты Кангрэсам 11-ым Бел.-Амэр. Задзіночаньня. Усе зацікаўлены Кангрэсам і былі-брады сказаць з «Удзельнікамі»: «Рэха Кангрэсу будзе яшчэ доўга гучэць», каб не адна прыкрасы... што злучэнье не наступіла. А прычына? Ці ня дзеля «аднай кроплі мёду»?

Зь лістоў у рэдакцыю

Вельмі Паважаны Рэдактар «Б. Шл.»!

Прашу не адмовіць друкаванье гэтага майго ліста.

Вельмі прыемна чытаць лісты ў «Б. Шл.» з Аўстраліі. Я таксама мо' напісаў-бы паэтычна, але — бяда! — не маю курачак, коцікаў, сабакі, ці марскіх сьвінак і не спадзяюся, што будуць. Можа дзеля таго і ня мучуся, каб напісаць гэты ліст.

Мне здаецца, што назоў кніжкі «Князь і Лапаць» нічагутка ня шкодны і калі-б даць другі назоў, то вялікае карысці ня будзе. І вельмі лёгка сказаць, каб такую кніжку выдаць у іншых мовах, але спадаром Н. Ж. і М. Н. — для большае вагі свайго жаданья-прапановы — трэбыло-б дадаць: «На гэтую мэту высылаю на пачатак 100 даляраў ці 50 фунтаў». Прапанова без даляраў ці фунтаў нічога не пасобіць, бо вёдама, што аўтар кніжкі «гол як сакол».

Сп. М. Н. піша, што Праваслаўная Царква найменш адыйшла ад Апостальскай, але — знача — ўсё-ж адыйшла. Я з дзеда-прадзеда каталік, дык хацеў-бы ведаць, ці і каталіцтва адыйшло? Калі так, то ў чым? мо Сп. М. Н. паясьніць, бо баюся трапіць у «ад акрамешны!»

Яшчэ Сп. М. Н. піша, што Ватыканскі Сабор «моцна прыблізу каталікоў да праваслаўных — да старога хрысціянства». — Добра было-б ведаць, якое гэта «старое хрысціянства»? ці гэта рускія, так званыя, «стараверы»? ці іншыя якія?.. Но гісторыя нам паказвае розныя тыпы старых хрысціян.

Вось, напрыклад, піша польская пісьменніца ў повесьці (М. Коссак-Шчуцкая), як у даўнейшыя часы адзін набожны ваявода горача маліўся стоячы на каленях. І раз, калі ён так маліўся, то ягоны слуга прынёс дровы, каб нагрэць печку, дый так стукнуў, кідаючы дровы на падлогу, што збунтаваў ваяводзіну малітву! Дык тут ваявода рашуча ўстаў і шабляй адсек чалавеку галаву, а сам далей спакойна маліўся.

(Падобна чытаєм у рас. гісторыі, што цар Іван Грозны часта маліўся у цэрквях цэльмі начамі, біў паклоны і пасыціў а хлебе і вадзе, а паслья сцінаў галавы як капусту).

Надта важная і пякучая праблема — хрысціянства старое і цяперашнє: на гэта складаецца многа прычынаў. Трэба спадзявацца, што Ватыканскі Сабор знайдзе, Бог дасцьць, належную раду.

А. Чарнэцкі

*

НАД СЬВЕЖАЙ МАГІЛАЙ

У праменях асеньняга сонца 29 верасьня 1965 пад разложыстым клёнам у Госьляры (Зах. Нямеччына) выкапана сьвежая магіла. Непадалёку ад яе ўзносіцца гранітавы крыж, які пануе амаль над усім магільнікам. Крыж — сымбалъ ахвяры Бога-Чалавека за грахі сусвету, і ў суседстве знайшоў апошні прытулак Слуга Божы Дзекан Mixась Маскалік. Яго жыццёвы шлях ня быў лёгкім. Польская палітыка на беларускай зямлі рабіла яму, як чалавеку і сьвятару, шмат перашкодаў.

У часе II-ой сусветнай вайны а. Mixась апынуўся ў Нямеччыне.

З нямецка-польскае вайны было ў Нямеччыне шмат ваенна-палонных беларусаў, зь якімі а. Mixась, ездзячы з лягеру да лягеру, навязваў лучнасць. Аб усім гэтым пісала выходзячая ў Берліне бел. газета «Раніца», замісьціла нават некалькі фото а. Mixася сярод палонных. Пішучы гэтыя радкі спаткаўся ў палоне з а. М.; а бел. паэт М. Васілек напісаў верш «Ой, дзе вы радзіліся, прасторы», прысьвячаючы яго а. Маскаліку.

Як сьвятар палонных дапамагае ім навязаць лучнасць з сем'ямі на Бацькаўшчыне.

Ад 1941 г. я страціў сувязь з а. М. Лёс пераганяў мяне ад краіны да краіны і толькі ў 1947 я апынуўся зноў у Нямеччыне і спаткаўся зь ім, а ён усюды, як могучы, даваў маральную і матар'яльную дапамогу ўсім беларусам пры эміграцыі ў заморскія краіны.

Паслья вайны а. Маскалік асеў стала ў гор. Госьляр, дзе зарганізаваў бел. харытатыўную службу, памагаючы беларусам жывучым у лягерах.

Поле працы было вельмі вялікае. Тры епархіі — Радэрборн, Оснабрук і Гильдэстайм — мусеў ён у працягу гадоў аблужываць. У 1959 робіць ён пры універсітэце ў Мюнхен дактарат з філязофіі.

Аж да дня съмерці а. д-р Mixась Маскалік аддана працаўаў дзеля свайго народу. Вось сяньня мы грамадою стаем пры сьвежай магіле: туцьць «Вечная памяць!» А. Салавей у саслужэнні з украінскім духавенствам давяршае съвятую сумную цырымонію. Паслья разьвітальных словаў съвятароў кожны з нас кідае жменю зямлі — на жаль чужой — на труну с. пам. Mixася. У народзе чутно плач і ўздрыганье.

Сыгі, Дарагі Ойча, у чужой зямлі, далёка ад Баяцкаўшчыны, якую Ты так моцна кахаў! а мы панясём далей съветач Христовай навукі і збудуем Табе памятнік у нашых сэрцах.

Спадзяюся, што нашае грамадзтва, раскіданае па ўсіх краінах, чытаючы гэтыя радкі, злучацца з намі у малітвах за душу СВЯТАРА БЕЛАРУСА, а. Дзекана Доктара MIXАСЯ МАСКАЛІКА.

Вечная Табе памяць.

Хай лёгкай будзе Табе чужая зямелька

І перад Тронам Усемагутнага

Маліся за нас!

С. Г.

Высока Дастойны Айцец Рэдактар!

Пасьля занятых і вельмі цікавых канікулаў у Лёндане, 23-га каstryчніка, я пачаў сваё доўгое падарожжа ў Рым — праз Бэльгію, дзе ў аа. Облятаў адведаў сваіх сяброў, зь якімі вучыўся ў Канадзе і ў Кёнігштайн. Гэтая флямандзкая манахі-місіянэры прынялі мяне вельмі ласкова. Яны надта спагадліва адносяцца да нашага народу. Адзін клерык мне казаў, што чым больш знаёміца з Беларусія, тым мацней у яго душы ўзрастает любоў да нашай краіны.

Маё першае ўражанье ў Рыме было і прыемнае і няпрыемнае, бо такога гармідару на вуліцах яшчэ нігдзе дасоль не бачыў. Аднак усюды відаць то старыя вялізарны і стылёвые дамы, то прыгожыя фантаны.

28, X. я быў прысутны ў базыліцы сьв. Пятра на сесіі Сабору, дый стаяў недалёка вялікага аўтара, калі Папа служыў сьв. Літургію. Такой урачыстай хвіліны нельга забыцца!

У нядзелю 31-га кастр. ў капліцы аа. Марыянаў я быў пасъвячаны на дыяканана праз Яго Дастойнасьць Біскупа Ч. Сіповіча. Архірэйская Літургія з рукапалажэннем адбылася вельмі паважна і прыгожа. Сыпяваў хор вучняў школы сьв. Кірылы з Лёндану паводле беларускіх напеваў. Дзякую Богу, што яны маглі шчасліва прыехаць. Сягоныя мы адпраўляем і съпяваем Літургію ў катакомбах: нашыя хлопцы маюць тут прыгожыя дні канікулаў.

Прабыўшы некалькі дзён у Рыме, мне трэба будзе вярнуцца да буднія працы ў Кёнігштайн, дзе чакаюць мяне ісптыты з кананічнага права і далей пойдзе клапатлівы, але цікавы сэмэстр.

І жадаю Вам усяго найлепшага!

Ваш у Хрысьце

а. Дыякан Рабэрт Тамушанскі

Рым, 1, XI, 1965.

ДА ЎСПАМИНАЎ АБ КНЯГІНІ МАГДАЛЕНЕ РАДЗІВІЛ

(З лісту д-ра Ст. Г.)

Пра існаванье Княгіні Магдалены Радзівіліхі ў пяршыню я даведаўся ад ген. Каствуя Езавітава, з якім доля пашчасціла мне пазнаёміцца, ды шчыра запрыязыніца ў Бэрліне ў 1944.

Варочаючыся ўспамінамі да часоў падгатоўкі прагалашэння 25 Сакавіка, Езавітаў расказваў, як Радзівіліхі поўнасцяй свае душы і сацыяльны павагі ўлучылася ў акцыю адбудовы Беларускіх дзяржаваў. Бяспрэчны сацыяльны радыкалізм усяго адраджэння нашага, не аднаго, мо нат і нацыянальна съведамага прадстаўніка арыстакратыі, трymаў здалёк.

Радзівіліхі лічыла сваім абязвязкам праціраць вочы гэтым блізарукім, ды безутонна прапагавала нашу незалежніцка-дзяржаўную ідэю. Нажаль, яе місія аказалася няўдачнай: апрача аднаго Жыгімonta Скірунта, не аказалася нікога больш.

Такі стан рэчы ня выклікаў у Радзівіліхі зьненавожаньня. Наглядаючы ня толькі апатию, але і выразную варожасць у бальшыні нашае стараве арыстакратыі, яна сама пастанавіла даць жывы прыклад нацыянальнай салідарнасці.

Апрача агульнае, маральнае а матар'яльнае падтрымкі руху палітычнага як цэласці, свае ліссы паставіла на выкарыстаньне дзеля пабудовы школаў.

Але найболей зырка прадставіўся яе крывіцкі патрыятызм і запрайдны князёўскі дух велічы ў гэтай сцэне:

Пасьля прагалашэння Незалежнасці, Езавітаў быў назначаны ўрадам БНР, як камандант Менску. У ролі сваёй функцыі даводзілася кожнага дня мець дачыненіні з вялікай колькасцю грамадзян, жыхароў гораду. Аднаго дня, ў часе ўрадавых гадзін, ад'ютант убег да Езавітава, паведамляючы, што ў пачакальні, паміж іншымі інтэрсантамі сядзіць Княгіні Радзівіліхі.

Езавітаў, дацэнываючы ўклад княгіні ўва ўсіх дзелянках нашых спраў, лічыў за канешнае выйсці асабіста ды запрасіць у канцылярью паза калейкай.

На гэта Радзівіліхі адказала: «Я шчаслівая, што, як грамадзянка, зварочваюся да свайго ўраду, ў сваёй Дзяржаве на раўні са ўсімі іншымі, цяпер вольнымі людзьмі».

Такім адказам, хаця яно аж гэтак шчырым, Езавітаў пачуўся зъбягтэжаным, адказаў ёй гэта: «Княгіні, Ваша Дастойнасьць, ня толькі мы пры камэндатуре гораду і Ўраду Рэспублікі ведаем, сколькі Вы дапамаглі і дапамагаеце, але і ўсе тут прысутныя ведаюць, напэўна не пачуваюцца пакрыўджанымі». — Присутныя, шчыра зусім пачалі таксама прынukaць: «ідзіце, Княгіні, ваш час даражэйши за наші».

На гэта ўзноў Радзівіліхі: «мой час найлепш выкарыстаны паміж сваімі, ў сваёй краіне».

У камэндатуру, як інтэрсантка, прыйшла па праве калейкі.

Езавітаў агульна ведаў пра беспрарыўную ляжыннасць незалежніцкай ідэі з боку Радзівіліхі і ў часох яе праціўніцтва ў Швайцарыі. Ведаючы, як нашая справа няведама на Захадзе, адсоль шуканьне дарог, прайвіць гэты голас чым хутчэй, перад канцом апошніяе вайны. Езавітава канцепцыя была, дастацца чым хутчэй да Швайцаріі, да Радзівіліхі, што «пры яе помочы нам удасяца навязаць патрэбныя контакты з заходнімі дыпламатамі», (ня ведаў, што Магдалена ўжо не жыла). На мяне рабіў ціск, каб я праўдаў дастацца да Швайцаріі, перад Радзівіліхай паклікацца на яго, Езавітава. Я згадзіўся на гэткі плян-вымаганьне, ды перад канцом вайны быў у дарозе да Швайцаріі. Нажаль замест швайцарскае граніцы, 15. 4. 44 быў інтэрнаваны амэрыканцамі.

НЭКРАЛЕГІ

а. КАЗІМЕР СМУЛЬКА нарадзіўся ў в. Пруднікі Друйскага парахві на Віленшчыне ў 1894 г. 12 студня.. Вучыўся у Пецярбурзе ў Духоўнай сэмінарыі, аднак мусіў перарваць студы — змабілізаваны падчас канікулаў на вайну. Але на вайну не пайшоў і ўкрываўся ў сваіх родных праз пару гадоў, да часу рэвалюцыі. Далей вучыўся ў Віленскай Сэмінарыі і яшчэ потым у г. Влоцлавэк у Польшчы. З прычыны нездароўя быў пасьвячаны і ўступіў у 1924 г. ў Закон аа. Марыянаў і нарэшце — з дыспэнсай Ватыкану — быў пасьвячаны на дыякана і сьвятара ў 1926 г. Працаўаў у Другі як аканом кляштару і як вікарый ў парахві. У 1938 быў вывезены, разам з другімі айцамі і клерыкамі, з Другі загадам Польскага ўраду за тое, што гаварыў казаньні ў Друйскім касьцеле па беларуску.

Тады пражываў у польскім кляштары ў м. Скужэц ля Седлец і там таксама быў аканомам і вікарым законным. Апошнія гадоў больш 10-ці быў нявідушчым: але меў такую арыентацыю, што ў кляштары і ў садзе абыходзіўся без праваднікоў, хоць не бачыў абсолютна нічога. Адпраўляў Літургію з памяці паводле рыту «для съляпых» з пазваленіем Рыму.

Памёр з поўным супакоем і падданем Божай волі ў Скурцы і там пахаваны на парахвільным магільніку. На жаль даты съмерці яшчэ ня ведаем, апрача таго што памёр у каstryчніку 1965. Адзначаўся працевітасцю, цвяроўым разумам, незвычайнай памяццю, пабожнасцю, — паміма цяжкіх перажываньняў і нездароўя — заўсёды добрым гумарам і дасыцілам. а. Я. Г.

*

Св. Памяці ЯЗЭП КАСЯК нарадзіўся у в. Судовічы (ля Лынтупаў), на Віленшчыне 10. V. 1901 г. У маладых гадох эміграваў у Літву на работу, але ў 1928 переехаў у Францыю, дзе працаўаў у фабрыцы радыё-прыёмнікаў, увесе час прафыўнасці ў Парыжы.

Я. Касяк быў адным з першых пры арганізацыі Беларускага Хаўрусу. Ад 1929 ў ягоным пакойчыку на 6-ым паверсе і адбываўся зборкі управы Хаўрусу. Там таксама была і рэдакцыя I-га беларускага часопісу — «Бюлетень Хаўрусу», пасыль названы «Рэха».

Калі сябры ўправы Хаўрусу (падчас II-ое сусветнае вайны) былі змушаны выехаць з Парыжа, Касяк адзін вёў усе справы Хаўрусу. Тады арганізацыя іграла найважнейшую ролю ў жыцці нашае эміграцыі, памагаючы кожнаму ўладзіць справы дакументаў — так важныя ў ваенны часе.

Я. Касяк быў чалаваекам працевітым, шчырым і вельмі ахвярным у прыватным і грамадzkім жыцці.

Ад 1962 г., як поўны інвалід, мусіў пакінуць працу і жыць толькі з пэнсіі. Апошні год праўвёў у шпіталі змучаны жыццём, асабліва падчас вайны і хваробай. Памёр, як добры хрысьціянін, прыняўшы Святыя Тайны, дня 5 лістапада. На паховіны, паміма рабочага дня, сабралася значная група прыяцеляў і другіх суродзічаў. Паніхіду і Літургію адслужыў а. Леў Гарошка у Нотр Дам дэ Пары, а пасыль праводзіў Нябожчыка на магільнік Пантэн у Парыжы 9-га лістапада 1965 г.

ВЕЧНАЯ ПАМЯТЬ нашаму Дарагому Суродзічу, добраму грамадзкаму Працаўніку і ЧАЛАВЕКУ!

*

Дня 9 верасня 1965 пемёр у Францыі ў Ліберкор наш суродзіч ГАЛЬЯШ ЯЦКЕВІЧ пасыль доўгае цяжкае хваробы, спрычыненай працаю ў шахтах, маючы 62 гады жыцця. 13-га верасня у гадз. 10-ай у царкве ў Ліберкор адбылася Паніхіда за ўпакой душы Св. Памяці Гальяша і адсюль пахаронным маршам у паўсотні людзей праводзілі Яго на магільнік.

Пакойны вельмі любіў Бацькаўшчыну-Беларусь, быў чытачом і падпісчыкам шмат якіх часопісаў і газэт і кніжак. Ахвотна дапамагаў у грамадzkіх патрэбах.

У смутку пакінуў жонку і дзьвye дачкі.

Хай будзе Яму лёгкай французская замяля на вечны супакой!

ВЕЧНАЯ ПАМЯТЬ!

*

Дзекан д-р МІХАЛ МАСКАЛІК: нарадз. 18. III, 1903. Памёр 25, IX, 1965. Паходзіў з в. Гарадзея, а студыяваў у Вільні матэматыку і фізыку. Ад 1932 да 1934 вучыўся ў Электра-Тэхнічнай Вышэйшай школе ў Нямеччыне, а пасыль ў калегії Св. Андрэя ў Мюнхене быў на курсе філозофіі і тэалёгіі. Пасыль съвячаныя — ўжо маладым съвятаром — выехаў у Вільню, каб працаўаць між беларусамі; аднак скора вярнуўся ў Нямеччыну і працаўаў між украінцамі, затое трапіў у нямецкі конц'лягер, дзе прабыў некалькі месяцаў. Як немцы былі разьбітыя, а. Маскалік пачаў працаўаць і між беларусамі ў Бэрліне і інш. лягерах, таксама ў Беларускім Харытасе. Памагаў беларусам і украінцам у эміграцыі за акіян.

Як толькі эміграцыя зьменшылася, а. Дзекан студыяваў у Мюнхене філозофію і здабыў дактарат у 1959 г.

Няхай Добры і Міласэрны Госпад дасыць Яму вечны супакой і нагароду за ўсё добрае, што ў сваім жыцці зрабіў для Божае хвалы і на карысць бліжніх!

Залатыя думкі і прыклады

«Сто разоў, бясконца важнейшая справа за ўсё іншае ёсьць тое, каб вы былі съвятыя. Ні больші, ні менш», казаў вялікі місіянэр Кітаю а. Леббэ.

*

«Што я могу зрабіць у сваей фабрыцы? Цэлы дзень я адна-адносенская з машынай», скаржылася 19-ці гадовая дзяяўчына.

«Хрыстос быў сам у Назарэце, а ўжо тады збаўляў съвет», адказаў ёй капэлян.

*

«Калі церпіш, а маеш у сэрцы любоў, дык скора праканаешся, што на церпіш зусім», сказаў съв. Ян Вьянній.

ДУМКІ КАРДЫНАЛА ЖУРНЭ

Кард. Журнэ — філязоф, прафэсар. Радз. ў Швайцаріі у 1891. Ён ужо загадзя пісаў аб Саборы і, можна сказаць, прыгатаваў ґрунт для яго: цяпер уласна щмат з тых яго экумэнічных думак увайшло ў Саборную Канстытуцыю. Павал VI, ацэньваючы Журнэ, назначыў яго, пасьля III Сесіі Сабору, кардыналам. Але Журнэ прасіў пакінуць яго на старым становішчы прафэсара: ходзіць, як і перш, у сваёй чорнай во-пратцы.

Прэзыдэнт Швайцарыі сказаў, вітаючы Журнэ, як кардынала, што яго думкі «сталі падставай швайцарскай палітыкі загранічнай».

1) ДУМКІ аб ЦАРКВЕ:

— Царква ёсьць бязгрэшная, але не бяз грэшнікаў.

— Чалавек у той меры ёсьць жывым членам Царквы, у якой паддаўся ласцы і любові.

— Тоё, што ў чалавеку ёсьць грэшнае, усё астаетца за Царквою.

— Тыя людзі, што ў імя дабра — ў сваім найлепшым, хоць і блудным разуменіні, змагаюцца з Царквою, ужо зь ёю ў нейкі спосаб звязаныя.

2) ДУМКІ аб ГІТЛЕРЫЗЬМЕ:

— Мы на ёсьць нэутральныя ў тым, што адчуваем. Было-б злачыствам аставацца нэутральным у тым, што мы бачым і што разумеем як справядлівасць і несправядлівасць.

ДУМКІ ЯПІСКАПА ЕВЛОГІЯ

«Царква — цэнтральная ідэя майго жыцця».

«Я ўважаю, што цярпеньне ёсьць вялізарнай творчаю сілаю».

«Манаства ёсьць жыватворным сродкам, каб захаваць агонь любові ў Царкве».

«Сама старасць — гэта хвароба».

ЗВАРОТ ДА ПАВАЖАНЫХ ЧЫТАЧОЎ

ЛІСТ ДЫРЭКТАРА ДРУКАРНІ ДА РЭДАКТАРА «БОЖЫМ ШЛЯХАМ»

Я сёмы раз.

(І ўжо астатні)

Пішу да Вас —

Мой ліст прыватны —

— I з просьбай-грозьбай, (Ня дай Божа!),
Калі і гэта не паможа,
Дык — на маё і ваша гора —
Пан Прокурор далъш загавора !!!

— Так, бачу я зь вялікім страхам,
Што доўг расцые на «Божым Шляхам» —
За друк, за фото, за паперу...
Чакаць на буду — далъш на веру
І ваша карта будзе біта:
Плаціце доўг і з намі квіта! —
З варштату гэты нумар здымем
І новага ніяк на прымем!

— Даўг таго мала, Дабрадзею!
Як страчу я на Вас надзею,

Каб мне адбіць усенькі страты,
Рэдактара ўсаджу за краты. —

— Каб нам не плакаць па той шкодзе,
Плаціце доўг па добрай згодзе!

(Падпісаў: «Дырэктар Н. у Мюнхэне)

*

Так вянуць съвежыя лілеi,
Так гінуць нашыя надзеi.i —
Ах, Чы тачы! хоць я — «Адважны»,
Але мой лёс зусім не важны:
Ці ў гэту працу ўлез я здурү?
Ратуйце Вы на мне хоць скурү!
А хто чытае, дый не плаце —
Што будзе далъш? — Скажы, мой Браце!..

Рэдактар Я. Г.

ПАШТОВАЯ СКРЫНКА

Сп. Г-у з Клівленд — \$ 50. За кніжкі «Кн. і Л.»
Сп. У. К-н Францыя з Нэгріер Н. Фр. 5 на
»Б. Шл.»

Сп. д-р Н-з Амэрыка — \$ 10 — на «Б. Шл.» і
\$ 3 — за кніжку.

Сп. Я. Ч. — Чыкаго \$ 2, i 2 — на «Б. Шл.».

Сп. О-а з Нью Ёрку \$ 5 на «Б. Шл.».

Сп. Г-х Нямеччына £ 1 — на «Б. Шл.».

Сп. З. С. — Англія — £ 0,10,0 — на «Б. Шл.».
Д-р С-а £ 1 — на «Б. Шл.».

Сп. Т. С. — Лёндан — на «Б. Шл.» — £ 0,10,0.

Сп-ня I. С-а Мадрыд, Гішпанія: 4-ы малюнкі
атрыманыя і залічана — з падзякаю — як пад-
піска на «Б. Шл.».

Сп. С. Г-а — Англія — Брадфорд: £ 3 — на
Фонд Школы і £ 0,10,0 — на «Б. Шл.».

а. М. У. — ст. Нью Ёрк: у Каstryчніку і Лі-

стападзе па 125 \$ — запісана на Фонд Школы.
Разам 250 \$ — ВЯЛІКІ ДЗЯКУЙ!

а. Я. Г-с — Стагбрыдж, Массачузэт: Вашая
просьба будзе споўнена.

«Гл. П-і» — Буэнос Айрэс — Аргентына: № 39
пасыячаны съмерці Сп. Флёрыяна Чарнышевіча
атрымалі, дзякуем!

Сп. Ал. Л. — Лёндан: За 1964 і 65 г. — £ 1,16,0
— на «Б. Шл.».

Сп. С-К. праз А. Л. — Лёндан — £ 1,0,0 — на
«Б. Шл.».

— За паведамленьне з Брытыш Музэум — дзя-
куем!

Рэдакцыя «Божым Шляхам» дзякуе Прывяце-
лям і Падпішчыкам, якія ахвярна памагаюць
і сумленна выпаўняюць грамадzkія абавязкі.
Паважаным Чытачом, якія ня выпаўнілі апла-
ты, напамінаем: ХТО ЧЫТАЕ, ТОЙ ПЛАЦІЦ!

ЖАРТЫ:

З ПАЛЯВАНЬНЯ

Паляўнічы прыходзіць з паляваньня — злы
як сабака: а зь ім сабака — галодны як воўк.

Іх спатыкае гаспадыня — цікавая як каза:
— А я — кажа — абеду не варыла: чакала, што
прынясіцё зайца. Што? ня прыстрэлілі?

Паляўнічы адбуркнуў як мяձзведзь: — Пры-
стрэліў, але забыўся ўзяць солі, каб пасыпаць
на хвост, дык заяц уцёк...

МІЖ ПРАФЭСАРАМІ

Новы праф. — Скажыце, калега, вунь твой —
там, што ходзіць, рукі залажыўшы, дзе ён пра-
цуе?

Стары праф. — Ён у вышэйшай матэматыцы.

Новы праф. — А што ён выкладае?

Стары: — Што нагатуе, тое выкладае.

Новы: — Я хацеў спытацца, якая яго спэцы-
яльнасць?

Стары: — Ды ён малодшы кухар у інтэрнаце
старших студэнтаў.

З БМЕСТ:

1. Сынод Біскупаў для ўсіх Царквы	1
2. а. Аляксандар: Каляды і Багаяўленьне	4
3. Рэфарматар — дыялёт (Заканчэнне)	6
4. Я. Савіцкі: Пій XII і Жыды	8
5. Г. Піхура: Беларускія цэннасці ў Лёндане	9
6. Траг. Юбілей (50) Армянскага Народу	11
7. З царкоўнага жыцця	12
8. З Беларускага жыцця	15
9. З Беларускай прэсы	17
10. З лістоў у Рэдакцыю	18
11. Нэкралёгі	20
12. Залатыя думкі і прыклады	21